

KOLMEN TOIMINTAKYKYMITTARIN KÄÄNTÄMINEN SUOMALAISELLE VIITTOMAKIELELLE

Elina Astola, Susan Mandell ja Tuija Seikkula

Opinnäytetyö, kevät 2014

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus

Viittomakielentulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Astola, Elina; Mandell, Susan ja Seikkula, Tuija. Kolmen toimintakykymittarin kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle. Kevät 2014, 53 s., 6 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus, viittomakielentulkki (AMK).

Opinnäytetyö on kolmen toimintakykymittarin käännös suomen kieleltä suomalaiselle viittomakielelle. Käännösten lisäksi työssä kerättiin tietoperustaa mittarien kääntämisestä ja sovellettiin sitä käännöstyössä. Käännösprosessin aikana pohdittiin, miten käännösratkaisuihin vaikutti se, että käännettävänä materiaalina oli kyselylomakkeen muodossa olevia mittareita.

Työ kuuluu Suomen Kuurosokeat ry:n Aktiivinen seniori -projektiin. Projektin tavoitteena on koota toimintamalli, jolla voidaan arvioida ikääntyneiden tai muutoin erityisen tuen tarpeessa olevien kuurojen ja kuurosokeiden toimintakykyä. Ensimmäinen käännetyistä mittareista oli ABC-asteikko: toiminnallisen tasapainon varmuus, joka mittaa fyysistä toimintakykyä. Toinen oli sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä mittaava Social Provision Scale. Lisäksi monipuolisesti toimintakyvyn eri osa-alueita mittaavasta RAI Home Care -mittarista käännettiin osat C ja D, jotka keskittyvät kuuloon ja näköön.

Käännösprosessissa on sovellettu mittarien kääntämiseen suositeltuja hyvän käännösprosessin vaiheita. Käännöksistä pyydettiin palautetta viittomakielisiltä kuuroilta. Lisäksi ABC-asteikon ja SPS-mittarin käännösten toimivuutta testattiin Aktiivinen seniori -projektin toimintakykypäivässä. Toimintakykypäivään osallistuneet seniorit täyttivät suomenkieliset kyselylomakkeet käyttäen apunaan tehtyjä käännöksiä. Kotihoidon RAI -mittarin käännöksestä pyydettiin palautetta Suomen Kuurosokeat ry:n asukastyön ja viittomakielisen kotihoidon kuuroilta työntekijöiltä. Valmiit käännökset videoitiin DVD:lle. Suomen Kuurosokeat ry voi käyttää DVD:tä tukena toimintakyvyn arviointitilanteissa.

Työssä nostettiin esille erilaisten mittarien ja arviointivälineiden viittomakielisten käännösten tarpeellisuutta. Opinnäytetyön tietoperustaa voi hyödyntää mahdollisissa tulevaisuudessa erilaisten arviointimenetelmien käännöstyöissä.

Asiasanat: Aktiivinen seniori -projekti, kääntäminen, mittarien kääntäminen, suomalainen viittomakieli, toimintakykymittarit

ABSTRACT

Astola, Elina; Mandell, Susan and Seikkula, Tuija. Translating three functional ability tests into Finnish Sign Language. 53 p., 6 appendices. Language: Finnish. Spring 2014. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Sign Language Interpreting. Degree: Bachelor of Humanities.

The main aim of the thesis was to translate three functional ability tests from Finnish into Finnish Sign Language. In addition, the objective was to gather information about the requirements set for translating questionnaires. There is little information about the translating questionnaires and no information available in Finnish.

The thesis was commissioned by The Finnish Deafblind Association and it is a part of the Active Senior Project (Aktiivinen seniori –projekti). The goal of the project is to develop an operating model to help assess the functional ability of deaf and deafblind who are elderly or otherwise in need of excess support.

The translated tests were The Activities-specific Balance Confidence (ABC) Scale, Social Provision Scale (SPS) and parts C and D of RAI Home Care (RAI HC). The ABC Scale assesses physical functional ability, Social Provision Scale assesses social and psychical functional ability and RAI Home Care assesses physical and cognitive functional ability.

In the translating process, the steps recommended for a good translation process were followed. It was also observed how translating a measurement form may affect the outcome while translating into Finnish Sign Language. The translations of ABC Scale and Social Provision Scale were sent to selected native deaf sign language users for feedback. The RAI Home Care translation was sent to deaf workers in homecare services of The Finnish Deafblind Association for evaluation and feedback. The translations were modified according to the feedback. The operability of the ABC Scale and Social Provision Scale translations were also tested during a functional ability day which was part of the Active Senior Project.

After finishing the translations, they were recorded on video and a DVD was produced. The DVD was given to The Finnish Deafblind Association. It can be used as a support in functional ability testing situations.

The thesis brings attention to the need for standardized functional ability tests in Finnish Sign Language. The theory section of the thesis can be used in further studies related to translating various measuring instruments.

Key words: Active Senior Project, Finnish Sign Language, functional ability tests, translating, translating the functional ability tests

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Viittomakieltä käyttävien oikeus luotettavaan palvelunsaantiin	9
2.2 Suomen Kuurosokeat ry.....	9
2.3 Aktiivinen seniori -projekti	10
3 TOIMINTAKYKYMITTARIT.....	11
3.1 ABC-asteikko: toiminnallisen tasapainon varmuus.....	12
3.2 Social Provision Scale (SPS).....	12
3.3 Kotihoidon RAI: osat C ja D	13
3.4 Toimintakykymittarien luotettavuus	13
4 SUOMALAISEN VIITTOMAKIELEN PERUSPIIRTEITÄ.....	15
4.1 Visuaalisuus.....	15
4.2 Lauserakenne	16
4.3 Kielen rekisterit.....	17
4.4 Muistiinmerkitseminen.....	17
5 KÄÄNTÄMINEN JA KÄYTETYT KÄÄNNÖSTEORIAMAT	19
5.1 Kääntämisen ja tulkkauksen erot	19
5.2 Skoposteoria	20
5.3 Ekvivalenssi ja adekvaattisuus.....	21
5.4 Pragmaattiset adaptaatiot	22
5.5 Mittarien kääntämisestä	22
5.5.1 Käännettyjen mittarien vastaavuus	23
5.5.2 Mittarien käänösprosessi	24
6 KÄÄNNÖSPROSESSI	26
6.1 Käänösprosessin aloitus ja tekstien analysointi	26
6.2 Käänösmodellin valinta	27
6.3 ABC-asteikon kääntäminen.....	27
6.4 Social Provision Scalen kääntäminen	30
6.5 Kotihoidon RAI:n osien C ja D kääntäminen	33
6.6 Ensimmäinen palaute ja käännösten muokkaus	35

6.7 Käännösten testaus ja testauksessa saatu palaute	37
7 KÄÄNNÖSTEN VIIMEISTELY JA TUOTTEEN TEKEMINEN	41
7.1 ABC-asteikon käännöksen viimeistely	41
7.2 Social Provision Scalen käännöksen viimeistely	42
7.3 Kotihoidon RAI:n käännöksen viimeistely	44
7.4 Käännösten videointi.....	45
8 POHDINTA	47
LÄHTEET.....	50
LIITE 1. ABC-asteikko: Toiminnallisen tasapainon varmuus -lomake	54

LIITE 1. ABC-asteikko: Toiminnallisen tasapainon varmuus -lomake

LIITE 2. Social Provision Scale -lomake

LIITE 3. Kotihoidon RAI (osat C ja D) -lomake

LIITE 4. DVD: Kolmen toimintakyky mittarin viittomakieliset käännökset

LIITE 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä

LIITE 6. Viittomatilan alueet

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö on Suomen Kuurosokeat ry:n tilaama kolmen toimintakykymittarin käännöstyö suomen kieleltä suomalaiselle viittomakielelle. Työ on osa Suomen Kuurosokeat ry:n hallinnoimaa Aktiivinen seniori -projektia, jonka tarkoituksena on koota toimintamalli ikääntyneiden tai muutoin erityisen tuen tarpeessa olevien kuurojen ja kuurosokeiden toimintakyvyn arviointiin. Tärkeä osa projektia on erilaisten toimintakykymittarien toimivuuden kokeilu ja niiden kohderyhmälle soveltuvuuden arviointi. Opinnäytetyömme aiheen saimme projektivastaava Merja Kovalta, joka kertoi toimintakykymittarien (myöhemmin mittari) käännösten tarpeesta ja valitsi käännettäväksemme kolme toimintakykyä mittaavaa kyselylomaketta. Kääntämistämme lomakkeista ensimmäinen oli fyysistä toimintakykyä mittaava ABC-asteikko: toiminnallisen tasapainon varmuus (Liite 1. ABC-asteikko: Toiminnallisen tasapainon varmuus –lomake) (myöhemmin ABC-asteikko). Toinen lomake oli sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä mittaava Social Provision Scale (Liite 2. Social Provision Scale –lomake) (myöhemmin SPS-mittari). Lisäksi käännsimme osat C (kommunikaatio/kuulo) ja D (näkö) yleisesti päivittäistoiminnoista suoriutumista mittaava Resident Assessment Instrument (RAI) Home Care –mittarista (Liite 3. Kotihoidon RAI –lomake) (myöhemmin Kotihoidon RAI). Viittaamme käännettäviin materiaaleihin työssämme kolmena toimintakykymittarina.

Ensimmäisten käännösversioiden valmistuttua annoimme kustakin mittarista videoidun käännöksen yhdelle kuuroille viittomakieliselle katsottavaksi ja pyysimme palautetta käännösratkaisuistamme. Testasimme lisäksi kaksi käännöksistä (ABC-asteikko ja SPS-mittari) kuuroilla viittomakielisillä senioreilla, jotka kuuluivat Aktiivinen seniori -projektin kohderyhmään. Kuusitoista viittomakielistä senioria täytti mittarien kyselylomakkeet videoitujen käännöstemme perusteella ja antoi myöhemmin palautetta ja parannusehdotuksia yhteisessä palautekeskustelussa. Kotihoidon RAI -mittari annettiin tarkistettavaksi Suomen Kuurosokeat ry:n viittomakielisille työntekijöille. Käännöksistämme tehtiin lopputuotteena DVD, jota Suomen Kuurosokeat ry voi käyttää tukena toimintakyvyn arvi

ointitilanteissa (Liite 4. DVD: Kolmen toimintakykymittarin viittomakieliset käännökset).

Tavoitteenamme oli tehdä mittareista toimivat viittomakieliset käännökset ja pohtia mittaamiseen tarkoitettujen lomakkeiden muodon ja sisällön vaikutusta käännösratkaisuihin. Mittarien kääntämistä on tutkittu toistaiseksi vähän, joten koimme hyödylliseksi tutustua mittarien käännöksiltä vaadittaviin kriteereihin. Koska suurin osa mittarien kääntämiseen liittyvästä kirjallisuudesta on englanniksi, halusimme myös tuottaa suomenkielistä materiaalia aiheesta helpottamaan mittarien kääntämistä tulevaisuudessa. Erilaiset mittarit ja muunlaiset arviointivälineet tulevat tulevaisuudessa lisääntymään (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 28.1.2014a). On siis tärkeää, että mittarien kääntämistä tutkitaan.

.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT

Viittomakieltä ensisijaisena kommunikaatiomenetelmänään käyttävät henkilöt pystyvät tulkkauspalvelun avulla hoitamaan asioitaan itsenäisesti ja osallistumaan tasavertaisesti yhteiskunnan toimintaan (Vammaispalvelujen käsikirja 2013). Tulkkauksen oikeellisuus on elintärkeää, sillä esimerkiksi oikeiden terveyspalvelujen, kuten kuntoutuksen saanti on riippuvainen siitä, että tulkkaustilanteissa informaatio välittyy oikein. Viittomakieltä ensisijaisena kommunikaatiomenetelmänä käyttävien elämä on siis osin riippuvainen laadukkaasta tulkkauksesta (Malm 2000).

Suuresta osasta Suomessa käytössä olevista lomakkeista puuttuu viralliset viittomakieliset käännökset (Lahti & Wallenius 2007, 7). Lomakkeiden täyttötilanteissa tulkit joutuvat tekemään käännösratkaisuja eri tilanteissa nopeastikin. Tulkki, joka ei tunne mittarin toimintaperiaatteita saattaa omalla toiminnallaan vaikuttaa mittaustuloksiin (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 1.4.2014c). Käännöksen laatu on siis riippuvainen tulkista. Viittomakielistä tulkkauspalvelua käyttävät ovat näin ollen eriarvoisessa asemassa suomen kieltä äidinkielenään käyttäviin nähden. Jos käytössä olisivat viralliset tai muutoin vakiintuneet käännökset, tulkkauksen riippuvuus tulkista vähenisi ja tasa-arvo paranis.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on laatinut suositukset virallisten asiakirjojen kääntämisestä (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2009). Tekemämme käännökset eivät ole virallisia, sillä opiskelijoina emme koe täyttävämme pätevän kääntäjän suosituksia. Käännökset on tarkoitettu Suomen Kuurosokeat ry:n käyttöön, esimerkiksi tällä hetkellä käynnissä olevaan Aktiivinen seniori -projektiin. Lisäksi työmme tietoperustasta ja käännösprosessia kuvaavasta osuudesta voi olla hyötyä muille tulevaisuudessa mittarien käännöstöitä tekeville.

2.1 Viittomakieltä käyttävien oikeus luotettavaan palvelunsaantiin

Suomen laki velvoittaa kunnat laatimaan vammaisen henkilön tarvitsemista palveluista ja tuista palvelusuunnitelman ja tarkistamaan sen tarpeen mukaan, kuten silloin, jos henkilön palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia. Lain tarkoituksena on ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä sekä edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia muiden kanssa tasa-vertaiseen elämään yhteiskunnan jäsenenä. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista 1987.)

Toimintakyvyn mittaaminen tulee tulevaisuudessa olemaan edellytys erilaisten palveluiden saamiselle (Kovanen 2013, 14). Hoito-, hoiva ja kuntoutuspalvelujen järjestämisen ja kehittämisen vuoksi on tärkeää saada kuvattua, arvioitua ja mitattua väestön toimintaedellytyksiä ja toimintakykyä luotettavasti ja yhdenmukaisesti. Pätevien toimintakyvyn mittaamis- ja arviointimenetelmien käyttö luo myös edellytykset kansalaisten yhdenvertaisuuden toteutumiselle. (TOIMIA 2012.) Myös maailman terveysjärjestö WHO (World Health Organization) suosittelee kansainvälisen, vertailukelpoisen toimintakykyä kuvaavan tiedonkeruujärjestelmän ja terminologian luomista (WHO 2002). Näin voidaan saada aikaisempaan verrattuna luotettavampi kuva väestön selviytymisongelmista ja sen kautta parantaa muun muassa vammaisille suunnattuja palveluja ja tukitoimia (Ojala 2003).

2.2 Suomen Kuurosokeat ry

Työmme tilaaja Suomen Kuurosokeat ry valvoo kuurosokeiden ja vaikeasti kuulonäkövammaisten oikeuksia Suomessa, tuottaa palveluita, järjestää monenlaisia toimintaa, kuten vertaistukea sekä toimii kuurosokeusalan asiantuntijana (Kai Leinonen 2014; Suomen Kuurosokeat ry a).

Suomen Kuurosokeat ry on perustettu 16.12.1971, ja sillä on jäseniä noin 400. Toiminta on valtakunnallista ja tarkoitettu kaikille kuurosokeille ja vaikeasti kuulonäkövammaisille. Järjestön palveluiden piirissä on noin 800 henkilöä. Se tuot-

taa palveluita, kuten asumispalveluita sekä järjestö- ja virkistystoimintaa. Järjestön arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus, yhteisvastuullisuus, solidaarisuus ja suvaitsevaisuus sekä ammattitaitoisuus. (Suomen Kuurosokeat ry b; c.) Yhdistyksen toiminnan tavoite on edistää kuurosokeiden yhdenvertaisuutta, oikeuksien toteutumista ja mahdollisuutta osallistua yhteiskunnan toimintaan sen täysivaltaisena jäsenenä (Kai Leinonen 2014).

2.3 Aktiivinen seniori -projekti

Opinnäytetyömme kuuluu Suomen Kuurosokeat ry:n hallinnoimaan Aktiivinen seniori -projektiin (AKSE -projekti). Projektin tarkoituksena on koota toimintamalli ikääntyneiden tai muutoin erityisen tuen tarpeessa olevien kuurojen ja kuurosokeiden toimintakyvyn arviointiin. Tärkeä osa projektia on erilaisten toimintakykymittarien ja testien kokeilu kohderyhmällä, jotta saadaan tietää, soveltuvatko ne otettavaksi käyttöön. Projektin tarkoituksena on jalkauttaa toimintakykymittarit Suomen Kuurosokeat ry:n kuntoutumis- ja asumispalveluihin sekä huolehtia niiden käyttöönotosta. Kolmivuotinen (2012–2014) AKSE -projekti on Kuurosokeiden toimintakeskuksen ja Tampereen Viittomakieliset ry:n yhteisprojekti, ja sen toiminta-alue on Pirkanmaa. Toimintakyvyn mittausten lisäksi asiakkaille tarjotaan tukea toimintakyvyn ylläpitoon sekä yksilöllisesti että ryhmässä. Toiminta-alueella järjestetään teemapäiviä, joissa käsitellään toimintakykyä sekä tehdään toimintakyvyn mittauksia. Projektin yhtenä tarkoituksena on myös lähentää kuurojen ja kuurosokeiden yhteisöjä. (Suomen Kuurosokeat ry d.)

Projektin osana tekemämme käännökset on tarkoitettu käytettäväksi kuntoutumis- ja asumispalveluissa. ABC-asteikon ja SPS-mittarin käännöksiä tullaan mahdollisesti käyttämään myös aluesihteerien asiakastyössä. Kotihoidon RAI -mittarin käännöstä tullaan käyttämään kuntoutuksessa, asukastyössä ja viittomakielisessä kotihoidossa Kotipolussa. (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 24.3.2014b.)

3 TOIMINTAKYKYMITTARIT

Toimintakyvyllä tarkoitetaan henkilön selviytymistä jokapäiväisistä sekä itselleen merkityksellisistä toiminnoista omassa elinympäristössään. Toimintakyvyn käsite voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen, kognitiiviseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. (Vammaispalvelujen käsikirja i.a.; Ojala 2003.) Lisäksi voidaan mitata yleistä toimintakykyä, johon liittyvät esimerkiksi päivittäistoimet (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 24.3.2014b).

Toimintakykyä voidaan mitata kahdesta näkökulmasta: mittaamalla jäljellä olevaa toimintakykyä tai sen puutteita. (Vammaispalvelujen käsikirja i.a.) Kääntämistämme mittareista ABC-asteikko mittaa fyysistä toimintakykyä ja SPS-mittari sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä (TOIMIA-tietokanta 2010; 2012). Kotihoidon RAI on kokonaisvaltainen toimintakykymittari, joka mittaa niin fyysisiä kuin kognitiivisia toimintoja (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 24.3.2014b).

Toimintakyvyn arvioinnista saatuja tietoja voidaan hyödyntää muun muassa henkilön palvelutarpeen selvittämiseen ja päivittämiseen, sairauden tai ikäänymisen aiheuttamien toimintakyvyn muutosten selvittämiseen, hoidon ja palvelun suunnitteluun sekä toteutetun hoidon tai palvelun vaikutusten selvittämiseen. (Vammaispalvelujen käsikirja i.a.) Toimintakykyä voidaan selvittää joko itsearviontina yksilön oman kokemuksen pohjalta tai asiantuntijan tekemänä objektiivisena arviona (Järvikoski 2005, 95).

TOIMIA-tietokanta on toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto, jonne on koottu eri toimintakyvyn osa-alueita mittaavia mittareita. Yksi TOIMIA-tietokannan tavoitteista on yhtenäistää toimintakykyyn liittyvää terminologiaa sekä laatia ja muokata käsitteistöä WHO:n luomaan toimintakykyä, toimintarajoitteita ja terveyttä koskevaan kansainväliseen ICF-luokitukseen sopivaksi. (TOIMIA 2013.) ABC-asteikko ja SPS-mittari ovat TOIMIA-tietokannassa.

3.1 ABC-asteikko: toiminnallisen tasapainon varmuus

Fyysistä toimintakykyä mittaava ABC-asteikko on tehty tunnistamaan itse koettua tasapainon heikentymistä ikääntyneiden kohdalla. Mittari sisältää 16 kysymystä, jotka liittyvät erilaisiin arjen toimintoihin. Toimintakykymittaus tehdään joko täyttämällä lomake itsenäisesti tai haastattelun avulla. Testattava valitsee asteikolta 0–100 % eniten tasapainoan kuvaavan lukeman, kun 0 % tarkoittaa täysin epävarmaa ja 100 % täysin varmaa. Lomakkeen täyttämiseen on arvioitu kuluvan aikaa noin 10 minuuttia. (TOIMIA-tietokanta 2010.)

ABC-asteikko on ensisijaisesti tarkoitettu MS-tautia sairastavien toimintakyvyn arviointiin (TOIMIA-tietokanta 2010). Sitä on kokeiltu myös Parkinsonin tautia sairastavien tasapainon arvioinnissa. Aktiivinen seniori -projektissa mittaria on kokeiltu myös kuurojen ja kuurosokeiden tasapainon arviointiin. Kohderyhmät ovat maininneet tasapainon olevan yksi toimintakykyyn merkittävästi vaikuttava tekijä. (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 24.3.2014b.)

3.2 Social Provision Scale (SPS)

Social Provision Scale on itsearviointiasteikko, joka mittaa sosiaalisten suhteiden vaikutusta koettuun sosiaaliseen tukeen. Mittari sisältää 24 kysymystä, jotka liittyvät kuuteen Robert Weissin sosiaalisiin suhteisiin liittyvässä teoriassa (The theoretical model of the provisions of social relationships) esitettyyn ulottuvuuteen. Nämä ovat kiintymys, liittyminen, arvostus, avun saannin mahdollisuus, neuvojen saanti ja hoivaaminen. Jokaiseen kuuteen ulottuvuuteen liittyy neljä kysymystä. Puolet kysymyksistä kuvaa yhteisyyden tunnetta ja puolet sen puutetta. Kysymyksiin vastataan asteikolla yhdestä neljään, jossa 1 tarkoittaa henkilön olevan täysin eri mieltä ja 4 täysin samaa mieltä. Toimintakyvyn mittauksen voi tehdä täyttämällä kyselylomakkeen itsenäisesti tai haastattelun avulla. Sen tekemiseen on arvioitu kuluvan aikaa 5-10 minuuttia. (TOIMIA-tietokanta 2012.)

3.3 Kotihoidon RAI: osat C ja D

RAI Home Care eli Kotihoidon RAI on tarkoitettu kotihoidossa olevan henkilön toimintakyvyn sekä hoidon ja palvelujen tarpeen arviointiin. Arviointilomakkeen täyttää kotihoidon työntekijä yhdessä asiakkaan kanssa. Myös lähipiirin osallistuminen arviointiin on mahdollista, jopa toivottavaa. (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 24.3.2014b.) Mittari sisältää kysymyksiä kaikkiin toimintakyvyn osa-alueisiin liittyen. Sillä mitataan esimerkiksi päivittäisistä toiminnoista suoriutumista, liikkumista sekä kognitiivisia kykyjä (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 24.3.2014b). Kääntämämme osat C ja D käsittelevät kommunikaatiota ja fyysistä toimintakykyä näön ja kuulon osalta. Lomakkeissa annetaan vaihtoehdot, joista valitaan asiakkaan toimintakykyä parhaiten kuvaava vaihtoehto. Lisäksi lomakkeessa on kysymyksiä liittyen toimintakyvyn heikkenemiseen. Kotihoidon RAI -mittarin oikeudet omistaa Suomessa RAISoft, ja suurin osa Suomen kunnista käyttää mittaria kotihoidon tarpeen arviointiin (Merja Kovanen, henkilökohtainen tiedonanto 24.3.2014b).

3.4 Toimintakykymittarien luotettavuus

Tieteelliset mittarit ovat ammattilaisten huolella laatimia. Kyselytutkimuksen onnistuminen riippuu hyvin pitkälti lomakkeesta. Lomakkeen tulee kysyä sisällöllisesti oikeita kysymyksiä ja kysymysten tulee olla selkeitä, ytimekkäitä ja ymmärrettäviä. Kysymystenasettelussa ei tule käyttää monimutkaisia sanamuotoja tai käsitteitä, sillä ne tekevät kysymyksistä helposti monimerkityksellisiä ja epäluotettavia tiedonkeruuta ajatellen. (Vehkalahti 2008, 23.)

Mittarin on täytettävä tiettyjä kriteerejä ollakseen tieteellisesti luotettava. On oltava todistettavissa, että mittari tuottaa yhteneväisiä tuloksia riippumatta erilaisista muuttujista, kuten testin tekijöistä, ajasta tai paikasta. Mittarista saatavien tulosten on myös oltava vastaavanlaisia samanlaisilla tai samankaltaisilla toisilla mittareilla saatujen tulosten kanssa. (Streiner & Norman 2008, 7.) Luotettavalla mittarilla on pysyvyyttä eli se on toistettavissa (Menetelmäopetuksen tietovaranto 2013). Vaihtelevuus käytetyn mittarin sisällössä tai muodossa vaarantaa saa-

tavien tulosten luotettavuuden. Esimerkiksi SPS-mittarissa on väittämiä sekä kielteisessä että myönteisessä muodossa, ja lopulliset pisteet lasketaan yhteen niin, että kielteisten väittämien pisteytys käännetään päinvastaiseksi (TOIMIA-tietokanta 2011). Näin ollen kysymyksen muuttaminen kielteisestä muodosta myönteiseen, esimerkiksi käännettäessä kieleltä toiselle, voi muuttaa mittarin tulosten analysoimiseen tarvittavia pistemääriä, vaikka kysymys käytännössä säilyttäisikin saman merkityksen.

4 SUOMALAISEN VIITTOMAKIELEN PERUSPIIRTEITÄ

Suomessa elää arviolta 4000–5000 viittomakieltä käyttävää kuuroa tai huonokuuloista (Kuurojen Liitto ry i.a.). Tämän lisäksi viittomakieltä tai viittomia käytetään kommunikaation tukena. (Vammaispalvelujen käsikirja 2013). Viittomakielessä on oma kielioppinsa ja sanastonsa eli viittomistonsa (Hytönen & Rissanen 2006, 25). Viitotut ja puhutut kielet eroavat toisistaan huomattavasti modaliteetiltaan eli aistialueeltaan (Laine 2006b, 228–246). Viestintäkanava eli väylä, jota pitkin kielellinen viesti välittyy sen tuottajalta vastaanottajalle, on kielissä erilainen. Viittomakieli on gesturaalis-visuaalinen kieli eli se tuotetaan eleillä ja ilmeillä ja vastaanotetaan näköaistin avulla (Rissanen 1985, 5). Suomen kieli taas on puhuttuna kielenä vokaalis-auditiivinen eli se tuotetaan puheella ja vastaanotetaan kuuloaistin avulla (Rissanen 2006, 26).

4.1 Visuaalisuus

Viittomakieli on rakenteeltaan visuaalinen. Sen peruspiirteet ovat ikonisuus, paikantaminen ja simultaanisuus. Ikonisuudella tarkoitetaan kuvanomaisuutta eli sitä, kun kielellinen ilmaus muistuttaa kohdetta, johon sillä viitataan. (Rissanen 1985, 15–16.) Viittomakielessä esimerkiksi esineeseen voi viitata kuvailemalla sen muotoa ja tekoon voi viitata jäljittelemällä sitä. Puhutuissa kielissä kielelliset merkit ovat ikonisuuden sijaan useimmiten symboleja (Rissanen 2006, 29.) Ikonin sijaan symboli on mielivaltainen eli siitä ei voi nähdä, mihin kohteeseen se viittaa (Rissanen 1985, 26).

Viittoma koostuu käsimuodosta, paikasta, liikkeestä ja orientaatiosta. Käsimuoto rakentuu erilaisista sormiyhdistelmistä ja sormien asennoista (Liite 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä). Viittoman paikka voi sijaita viittojan keholla tai neutraalitullassa. Orientaatio tarkoittaa sekä viittojan kämmenen suuntaa kolmiulotteisessa tilassa että sormien suuntaa. (Hytönen & Rissanen 2006, 21–25.) Klassifikaattori on käsimuoto, joka ilmaisee yksi-, kaksi- tai kolmiulotteisia tarkoituksia (Rissanen 2006, 41). Klassifikaattorin avulla voi-

daan esimerkiksi kuvata ihmishahmon tulemista tai menemistä yhdistämällä käsimuodon /G/ haluttuun liikesuuntaan (Liite 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä). Myös non-manuaalisesti eli ilmeillä tai huulion, pään, silmien tai koko kehon liikkeillä tuotettu kieliaines on tärkeä osa viittomakieltä (Rissanen 2006, 27). Huulio tarkoittaa erilaisia suun liikkeitä ja asentoja, jotka voivat jäljitellä suomenkielistä sanahahmoa tai olla viittomakielisiä eli niillä ei ole yhteyttä suomen kieleen (Savolainen 2000a, 168–188).

Välittömästi viittojan edessä ja sivuilla olevaa tilaa kutsutaan neutraalitalaksi (Rissanen 1985, 70). Neutraalitalan alueet on jaoteltu numeerisesti (Liite 6. Viittomatilan alueet). Paikantaminen tarkoittaa viittoman sijoittamista tähän viittomatilaan. Viittoa luo tilaan ikään kuin pienoismallin, johon hän sijoittaa poissaolevat esineet tai henkilöt, joihin hän haluaa viitata. (Rissanen 1985, 17.) Samassa tilassa olevaan esineeseen tai ihmiseen voidaan viitata suoraan osoittamalla sitä (Rissanen 1985, 36). Jos tarkoite ei ole samassa tilassa, se on paikannettava viittomatilaan. Kun viittoa on kerran paikannanut jonkin tarkoitteen, hän voi myöhemmin viittoessaan viitata siihen osoittamalla tuohon paikkaan toistamatta viittomaa. (Rissanen 1985, 17–19.)

Simultaanisuuella tarkoitetaan samanaikaisuutta. Viittomassa yhdistyvät samanaikaisesti käsimuoto, paikka ja liike, mutta myös viittomisessa voi olla simultaanisuuutta eli kerrosteisuutta. (Rissanen 1985, 19–20.)

4.2 Lauserakenne

Pää- ja sivulauseet erotetaan toisistaan viittomakielessä eri tavalla kuin suomen kielessä (Roslöf & Veitonen 2006b, 169). Suomen kielessä lauseiden alisteisuutta ilmaistaan tietyin sanoin, kuten alistuskonjunktiolla, relatiivisanalla tai kysymyssanalla (Ikola 2000, 141). Viittomakielessä lauseet liitetään Veitosen mukaan toisiinsa sellaisinaan, ja lauseen rakenne ilmaistaan subjektin muutoksella (Roslöf & Veitonen 2006b, 169). Lauseiden välistä suhdetta ilmaistaan myös ei-manuaalisilla elementeillä ja tilankäytöllä, kuten erilaisilla pään ja vartalon liikkeillä ja ilmeillä (Savolainen 2000a, 168–188). Esimerkiksi viittoessaan

lisäyksiä johonkin juuri kertomaansa asiaan, viittoja saattaa kumartua taaksepäin. (Roslöf & Veitonen 2006b, 163–179.)

4.3 Kielen rekisterit

Kieli muokkautuu tilanteen muodollisuuden mukaan. Puhuttaessa kielellisistä rekistereistä tarkoitetaan kielen tilannesidonnaisuutta. Rekisteri muodostuu lauserakenteesta, sanavalinnoista, ilmeistä ja eleistä. Viittomakielten rekistereistä tutkittua tietoa on vasta vähän. Viittomakielten virallista ja epävirallista rekisteriä on vertailtu esimerkiksi seuraavasti. Virallisessa rekisterissä käytetään viittomia sen sijaan, että asiaa kuvailtaisiin eleillä ja ilmeillä. Viittomat ovat enemmän yleiskielisiä kuin arkityylisiä, ja sormitusta esiintyy enemmän kuin epämuodollisessa rekisterissä. Viittomisvauhti on virallisessa rekisterissä rauhallisempi kuin epävirallisessa, ja artikulaatio selkeämpää eli esimerkiksi yhdellä kädellä viittomista kahden käden sijaan ei virallisessa rekisterissä käytetä. Virallisessa rekisterissä viittomat paikannetaan selkeästi, kun taas epävirallista rekisteriä käytettäessä viittomat sijoitetaan helpommin neutraalitilaan. (Laine 2006a, 143–162.)

Joosin rekisteriluokittelussa rekisterit on jaettu juhlatyyliin, viralliseen tai muodolliseen rekisteriin, tiedottavaan rekisteriin, epämuodolliseen rekisteriin ja sisäpiirin rekisteriin. Virallisen rekisterin piirteitä ovat passiivirakenteet, selkeä artikulaatio, tarkasti jäsennelty muoto ja sisältö sekä vähäinen vuorovaikutus yleisön kanssa. Tiedottava rekisteri pyrkii informoimaan, joten sisältö on jäsennelty niin, ettei sen ymmärtäminen vaadi vastaanottajalta etukäteistietoa. Aiheen tai teeman vaihto ilmaistaan siis selkeästi. (Laine 2006a, 143–162.) Kääntämiemme mittarien eli lähtötekstin rekisterit vastaavat mielestämme parhaiten virallista ja tiedottavaa rekisteriä.

4.4 Muistiinmerkitseminen

Viittomakielellä ei ole kirjallista muotoa eikä vakiintunutta tapaa merkitä sitä muistiin. Viittomakielen muistiinmerkitsemiseen on kuitenkin erilaisia tapoja,

joita ovat elävä kuva, piirrokset ja valokuvat, viittomien tuottamisen kuvaileminen puhutulla kielellä, glossit sekä viittomakielten kirjoitusjärjestelmät. Näistä tarkin tapa merkitä viittomakieltä muistiin on kuvata viittominen videolle. Tämä ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa riitä, koska viitottuun asiaan tulee pystyä viittaamaan esimerkiksi kirjoitetussa tekstissä. Tähän tarkoitukseen sopii esimerkiksi glossien käyttö. Glossauksessa yhteen viittomaan viitataan sen perusmerkitystä vastaavalla sanalla, joka kirjoitetaan tavallisesti suuraakkosin. Glossiksi valitaan sanasta yleensä perusmuoto, ja aina samaan viittomaan viitattaessa käytetään samaa glossia. Vaikka glossien käyttäminen on laajasti käytetty muistiinmerkitsemistapa, se ei ole täysin ongelmaton. Glossit eivät kerro tietoa viittomien muodosta eivätkä viittomakielen kolmiulotteisesta tilankäytöstä. Glossista ei myöskään välttämättä näe, mihin suomen kielen sanaan se viittaa, sillä yhdellä viittomalla voi olla suomen kielessä useita vastineita. Ongelmien vähentämiseksi on kehitetty tapoja lisätä glosseihin lisätietoa. Esimerkiksi viittoman paikkaa tietyllä viittomatilan alueella voidaan osoittaa merkitsemällä alueen numero viittoman perään. (Savolainen 2000b, 189–200.) Myös kuvaillen viitottuja kohtia, joissa ei ole käytetty varsinaisia viittomia, voi selventää suomenkielisin selittein.

5 KÄÄNTÄMINEN JA KÄYTETYT KÄÄNNÖSTEORIAT

Kääntäminen on jonkin kielellisen tuotoksen siirtämistä toiseen kieleen, jonkin informaation välittämistä kielellisten rajojen yli. Kieleltä toiselle käännettäessä lopputuloksena on kaksi erillistä tuotosta: alkuperäinen kielellinen tuotos ja sen käänнос. Käännöstieteessä näistä käytetään nimityksiä lähtöteksti ja kohdeteksti (Hytönen & Rissanen 2006, 18–19). Siitä, mitä kääntäminen on, ei kuitenkaan ole yksimielisyyttä kääntämisen teorian kentällä. Se voidaan käsittää kohtuullisen helppona mekaanisena prosessina, joka ei vaadi luovuutta (Bassnett 1991, 22). Informaation välittäminen kielestä toiseen ei kuitenkaan ole aina helppoa. Kieli on aina sidoksissa kulttuuriin, jossa sitä käytetään (Reiss & Vermeer 1986, 17–18). Kulttuurit taas voivat olla keskenään hyvin erilaisia, jolloin kielellisen informaation siirtäminen voi kohdata käytännössä suuriakin ongelmia - kulttuureista voi jopa kokonaan puuttua tarvittavia käsitteitä (Streiner & Norman 2008, 29). Tällöin mekaaninen, luovuudeton prosessi ei ole mahdollinen, vaan kääntäjä joutuu pohtimaan erilaisia ratkaisuja, kuinka välittää informaatiota kulttuurillisten ja kielellisten rajoitusten yli.

Kääntämiseen liittyy usein monia käytännön ongelmia. Näitä ongelmia helpottamaan on käänöstieteessä luotu erilaisia käännösteorioita, jotka tutkailevat kääntämistä ja sen ongelmia erilaisista näkökulmista. Käännösteorioiden pohjalta kääntäjät voivat valita kulloiseenkin kääntämisprosessiin soveltuvia käännosstrategioita eli käytännön toimintatapoja, joita käännosprosessissa käytetään (Hytönen & Rissanen 2006, 18). Kääntämistä koskeva kirjoitettu teoretieto on kielen kääntäjälle tärkeä apuväline (Hytönen 2006, 83).

5.1 Kääntämisen ja tulkkauksen erot

Kääntämiseen liittyy olennaisesti se, että sekä lähtö- että kohdeteksti ovat konkreettisia ja pysyviä, jolloin kääntäjä voi palata tuotokseen ja korjata niitä. Tulkkaukselle taas on ominaista hetkellisyys ja korjausmahdollisuuden puuttuminen: tulkkaus on olemassa usein vain suullisessa muodossa, jolloin kääntäjä eli täs-

sä tapauksessa tulkki ei voi palata tarkastelemaan ja muokkaamaan tuotostaan. Kääntämisessä siis kääntäjän itsensä on voitava tarvittaessa palata vertaamaan lähtö- ja kohdetekstiä toisiinsa ja tekemään halutessaan muokkauksia. Tästä ei ole kyse silloin, jos tulkki tulkkauksilanteessa tekee korjauksia tuotokseensa vaan lähtö- ja kohdeteksteihin palaamisen on voitava tapahtua myös myöhemmin. Myös suoraan tekstistä kääntäminen on tulkkauksen muoto. (Reiss & Vermeer 1986, 10–12) Kääntämisen erottaa tulkkauksesta myös valmistautumiseen käytetty aika (Hytönen & Rissanen 2006, 21). Käännöksen tekemiseen käytettävissä oleva valmistautumisaika on pidempi kuin valmistauduttaessa tulkkaukseen.

Koska tulkkauksitilanne on ainutkertainen ja tilannesidonnainen, siinä tapahtuu väistämättä myös virheitä (Roslöf & Veitonen 2006b, 163–179). Cokelyn mukaan erilaisia tulkkauksivirheitä ovat lisäykset, poisjätöt, korvaukset, interferenssi ja vajaat ilmaukset silloin, kun ne on tehty vahingossa eikä harkiten. Tulkkauksivirheet voidaan jakaa havainnointiin perustuviin virheisiin, kielitaitoon liittyviin virheisiin tai kulttuuristen erityispiirteiden aiheuttamiin virheisiin. Tulkki voi siis nähdä tai kuulla väärin, ymmärtää väärin monimerkityksellisen sanan, viittoman tai lauserakenteen, tai tulkita väärin kulttuurin vakiintuneita käsitteitä, sanontatapoja, perinteitä tai tapoja. (Laine 2006a, 143–162.) Tulkkauksivirheitä voi vähentää käyttämällä mahdollisuuksien mukaan vakiintuneita käännöksiä.

5.2 Skoposteoria

Skoposteorian mukaan käännöksen ratkaiseva tekijä on sen skopos eli päämäärä. Skoposteorian ylimpänä sääntönä on skopossääntö, jonka mukaan toiminta kääntämisessä määräytyy tarkoituksen mukaan. Hella Kirchhoffin mukaan käännöksen skoposta koskevat päätöksenteot voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensin on määritettävä käännöksen skopos. Tietääkseen oman päämääränsä, käännöksensä skopoksen, on kääntäjän tiedettävä, mitä käännöksellä halutaan saavuttaa. On siis voitava määrittää käännöksen vastaanottajat. Seuraavaksi kääntäjän on hierarkisoitava lähdeteksti skoposmäärityksen perusteella. Kirchhoffin mukaan lähdeteksti jakautuu osiin, joiden painoarvoa voidaan

tarkastella, analysoida ja jotka voidaan jakaa tärkeysjärjestykseen sen mukaan, mikä on käännöksen skopoksen kannalta tärkeintä. Kolmanneksi tapahtuu itse käännös kahden aikaisemman skoposmäärittelyn pohjalta. (Reiss & Vermeer 1986, 54–60.)

Viitottuihin kieliin kääntämiseen ei ole luotu omia käännösteorioita vaan kääntäjät tukeutuvat puhuttujen kielten käännösteorioihin. Skoposteorian mukaan käännöstä voidaan pitää hyvänä, kun se täyttää tarkoituksensa. Tästä syystä skoposteoria sopii myös viittomakielelle kääntämiseen. (Roslöf & Veitonen 2006a, 108–120.) Koska skoposteoria painottaa käännöksen tarkoitusta toimintaa ohjaavana tekijänä, se on sopiva myös mittarien kääntämiseen. Skoposmäärittelyn perusteella tapahtuva lähdetekstin hierarkisointi helpottaa kääntäjän tasapainoilua toimivan sisällön ja oikean muodon säilyttämisen välillä.

5.3 Ekvivalenssi ja adekvaattisuus

Vaikka ekvivalenssin käsite on käännöstieteen piirissä monitulkintainen, voidaan sen merkityksen katsoa vakiintuneen tarkoittamaan lähtö- ja kohdetekstin välistä vastaavuutta (Reiss & Vermeer 1986, 70). Käännöksen laatua on perinteisesti tarkasteltu lähtö- ja kohdetekstien vastaavuuden kautta (Hytönen 2006, 67). Koska kieli on yhtä aikaa sekä muotoa että merkitystä, joihin vaikuttavat monet käytännön kielenkäyttöön liittyvät asiat, sen välittämä informaatio on hyvin monitahoista. Kielellisistä ja kulttuurillisista eroista johtuen täydellisen vastaavuuden aikaansaaminen niin muodon kuin merkityksen osalta onkin kääntämisessä usein mahdotonta. (Ingo 1990, 18.)

Erilaisia ekvivalenssin muotoja on määritelty useita. Muodollinen ekvivalenssi pyrkii säilyttämään sekä lähtötekstin sisällön että muodon mahdollisimman tarkasti, painottaen saman muodon säilyttämistä. Funktionaalisessa ekvivalenssissa lähtö- ja tulotekstin funktio on sama tai hyvin samankaltainen. (Hytönen 2006, 68.) Funktiolla tarkoitetaan tässä tekstin käyttötarkoitusta, vaikka termillä onkin monta merkitystä (Vehmas-Lehto 1999, 70). Semanttisella ekvivalenssilla

taas pyritään ensisijaisesti lähtö- ja kohdetekstien syvämerkityksen vastaavuuteen (Hytönen 2006, 69).

Adekvaaattisuuden käsite on myös monitulkintainen. Skoposteoriassa adekvaaattisuus tarkoittaa sitä, miten hyvin käännös toimii kohdekultuurissa. Adekvaatissa käännöksessä otetaan koko käännösprosessin ajan huomioon käännöksen skopos ja käännösratkaisut tehdään sen pohjalta, miten hyvin ne palvelevat kohdekultuurista vastaanottajaa. Adekvaatilla kääntämisellä voidaan siis käytännössä pyrkiä saamaan lähtö- ja kohdetekstien välille haluttu yksi tai useampi ekvivalenssi. (Reiss & Vermeer 1986.) Adekvaatti kääntäminen sopii mielestämme mittarien kääntämiseen, sillä säilyttääkseen luotettavuutensa mittarien käännöksissä on kiinnitettävä huomiota vastaavuuteen niin sisällössä kuin kysymysten muodossa.

5.4 Pragmaattiset adaptaatiot

Koska täydellisen vastaavuuden saavuttaminen on usein käytännössä mahdotonta, on kääntäessä usein tehtävä muokkauksia tekstin niille kohdille, jotka sellaisenaan käännettynä eivät toimisi kohdekielessä. Käännöstieteessä näitä muokkauksia kutsutaan pragmaattisiksi adaptaatioiksi ja ne voivat olla poistoja, lisäyksiä, korvauksia tai järjestyksen muutoksia. Pragmaattiset ongelmat, joihin muokkauksia tarvitaan, liittyvät kielten käyttötapaeroihin (Vehmas-Lehto 1999, 99). Esimerkiksi sekä tekstien että lauseiden rakentuminen saattavat käännettävissä kielissä olla hyvin erilaiset. Tarpeellisten pragmaattisten adaptaatioiden tekeminen korostuu käännettäessä puhuttujen ja viitottujen kielten välillä, sillä kielten rakenteet eroavat huomattavasti toisistaan. (Hytönen 2006, 81–82.)

5.5 Mittarien kääntämisestä

Mittarien kääntämisestä ei vielä ole paljoa kirjoitettua teoriaa, ja niiden kääntämisestä suomalaiselle viittomakielelle teoriaa ei liene ollenkaan. Kaunokirjallisen tai tieteellisen tekstilajin kääntämisessä teorioiden käytettävien soveltuvuu-

desta mittarien kääntämiseen ei vielä ole tietoa. Mittarin tekstilajille ei näyttäisi olevan selkeää määritelmää. Myös lomakkeiden rekisteri vaihtelee riippuen niiden asiasisällöstä ja virallisuuden asteesta (Lahti & Wallenius 2007, 23). Mittarien kääntämisessä viitottuihin kieliin on omat haasteensa, sillä viittomakielten rakenne eroaa puhutuista kielistä visuaalisuutensa vuoksi.

5.5.1 Käännettyjen mittarien vastaavuus

Käännettäessä mittareita tavoitteena on alkuperäisen mittarin ja käännetyn mittarin välinen ekvivalenssi. Koska ekvivalenssin käsite on ongelmallinen sen monitulkintaisuuden vuoksi, on ensin määriteltävä, millaista ekvivalenssia tavoitellaan. Streiner & Norman (2008) listaavat viisi mielestään tärkeintä ekvivalenssin muotoa, joiden olisi hyvä täytyä mittareita käännettäessä.

Ensinnäkin lähtö- ja kohdekulttuurin välillä on vallittava ”konseptuaalinen ekvivalenssi” (conceptual equivalence) eli vastaavuus testissä käytössä olevien käsitteiden tasolla: mittarin sisältämän materiaalin, kuten kyselyn kysymysten, on käsiteltävä sellaisia aiheita, jotka ovat samalla tavalla olemassa ja ymmärrettävissä molemmissa kulttuureissa. (Streiner & Norman 2008, 29.) Viittomakielelle mittareita käännettäessä ristiriita konseptuaalisessa ekvivalenssissa voi esimerkiksi tulla vastaan, jos testi keskittyy paljon äänimaailmaan, joka on kuuroille kuurouden asteesta riippuen joko etäinen tai tuntematon käsite. Toinen tarpeellinen ekvivalenssi on ”mittauksessa käytettyjen osioiden välinen ekvivalenssi” (item equivalence) (Streiner & Norman 2008, 30). Kyselytutkimuksessa osiolla tarkoitetaan yksittäistä kysymystä tai väitettä, joka mittaa vain yhtä asiaa (Vehkalahti 2008, 23). Mittarissa käytettyjen osioiden, eli kyselyn tapauksessa kysymysten on oltava relevantteja myös kohdekulttuurissa (Streiner & Norman 2008, 30). Jos siis esimerkiksi käännettäisiin kuuroille kohderyhmälle tarkoitettu keskittymiskykyä mittaava testi, jossa puolet kysymyksistä liittyy ääniärsyksiin, ei sillä saataisi kohdekulttuurissa luotettavia testituloksia, sillä ääniärsykkeet ovat kuuroille merkityksettömiä. Kolmas haluttava ekvivalenssi on ”semanttinen ekvivalenssi” (semantic equivalence) eli testin käännöksen syvämerkityksen on vastattava alkuperäisen testin syvämerkitystä (Streiner & Norman 2008,

30). Neljäs ekvivalenssi on ”operationaalinen ekvivalenssi” (operational equivalence) eli kuinka vastaavasti testi voidaan konkreettisesti toteuttaa lähtö- ja kohdekulttuureissa. On siis selvítettävä, voiko kohdekulttuurissa testattaessa käyttää samaa mitta-asteikkoa, ohjeistusta ja toteutustapaa kuin testin lähtökulttuurissa. Viides Streinerin ja Normanin (2008) listaamista ekvivalensseista on ”mittaustulosten välinen ekvivalenssi” (measurement equivalence), eli ovatko molemmista kulttuureista saatavat mittaustulokset samalla tavoin tieteellisesti luotettavia ja valideja. (Streiner & Norman 2008, 31.) Validiteetti kertoo, mittauko mittari sitä, mitä sen on tarkoitus mitata (Vehkalahti 2008, 41). Tämä ekvivalenssi voidaan selvittää vasta kääntämisen jälkeen saatuja tutkimustuloksia tarkastelemalla (de Vet Terwee, Mokkink & Knol 2011, 181–182; Streiner & Norman 2008, 31.)

De Vet ym. (2011) kirjoittavat tavoista tarkastella käännetyn mittarin luotettavuutta ja mainitsevat käsitteen ”kulttuurien välinen validiteetti” (cross-cultural validity), jossa on mielestämme samankaltaisuutta Streinerin ja Normanin (2008) mittaustulosten väliseen ekvivalenssiin. Kulttuurien välinen validiteetti tarkoittaa sitä, miten hyvin mittari toimii käännettynä kohdekulttuurissa verrattuna alkuperäisen mittarin toimivuuteen lähtökulttuurissa eli miten luotettavia ja valideja mittarien antamat tulokset ovat. Tutkijat toteavat kirjassaan, että lähtö- ja tulotekstin eroavaisuudet voivat johtua käänösprosessin lisäksi myös puhtaasti kulttuurillisista eroista: osa mittarin sisällöstä voi joissain kulttuureista olla täysin irrelevanttia. (de Vet ym. 2011.) Tämä vastaa mielestämme Streinerin ja Normanin (2008) konseptuaalista ekvivalenssia.

5.5.2 Mittarien käänösprosessi

De Vet ym. (2011) toteavat, että jotta kulttuurien välinen validiteetti saavutettaisiin, on ensin tehtävä tarkka käänösprosessi. Hyvään käänösprosessiin listataan kuusi vaihetta, jotka on lueteltu muun muassa D. E. Beatonin, C. Bombardierin, F. Guilleminin ja M. Bozi-Ferrazin itsearviointimittareiden kääntämisen avuksi tekemässä ohjeistuksessa. (de Vet ym. 2011, 182.)

Ensinnäkin suositellaan käännöksen tekijöiksi kaksikielisiä kääntäjiä, jotka ovat natiiveja molemmissa käytettävissä kielissä. (de Vet ym. 2011, 182.) Tämä toteutuu viittomakielisten käännösten suhteen vain harvoin, sillä kääntäjiä, jotka käyttävät sekä suomen kieltä että suomalaista viittomakieltä äidinkielenään on melko vähän (Hannula, Kirjavainen & Pekanheimo 2003, 13). Käännösprosessin ensimmäisessä vaiheessa de Vet ym. suosittelevat, että kaksi kääntäjää tekee tahoillaan itsenäiset käännökset ja kirjaa ylös käännösprosessin sekä mahdolliset ongelmakohdat. Tämän jälkeen kääntäjät vertailevat käännöksiään ja muokkaavat niistä yhdessä uuden version poistaen kaikki eriävyydet ja ratkaisten mahdolliset käännösongelmat sekä kirjaavat ylös yhteisen käännösprosessin. (de Vet ym. 2011, 183.)

Ensimmäisestä yhdessä muokatusta käännöksestä tehdään takaisinkäännös, jonka tekemisestä kirjoitetaan myös käännösraportti. Takaisinkäännöksen tekijöinä tulisi olla kaksi lähtökielen natiivia kielenkäyttäjää, jotka eivät ole nähneet lähtötekstiä eivätkä ole käännettävään tekstiin liittyvän alan ammattilaisia vaan kääntämisen ammattilaisia. Jos takaisinkääntäjinä toimivat alan ammattilaiset, heidän taustatietonsa aiheesta voi vaikuttaa siihen, miten he ymmärtävät käännöksen. Tällöin takaisinkäännöksestä ei käy ilmi, kuinka kohderyhmä, jolla ei ole samaa ammatillista taustatietoa, sen mahdollisesti ymmärtäisi. (de Vet ym. 2011, 183–184.)

Takaisinkäännöksen jälkeen kaikki neljä kääntäjää tekevät yhdessä lopullista käännöstä edeltävän version käymällä yhdessä läpi kaikki tehdyt käännökset ja niiden raportit sekä ollen yhteydessä alkuperäisen testin tekijöihin tarkistaakseen termien ja kysymysten merkitykset, jos vain mahdollista (de Vet ym. 2011, 184). Tätä mahdollisuutta meillä ei ollut, mutta konsultoimme toista ohjaajaamme Merja Kovasta, jolla on ammatillista tietoa käännettävistä mittareista. Tässä vaiheessa käännös testataan pienellä kohdekielen tai -kulttuurin ryhmällä tavoitteena selvittää, onko käännös kohderyhmän mielestä ymmärrettävä, ja toimiiko mittari käännöksenä niin, että kohderyhmä vastaa tarkoitetulla tavalla (de Vet ym. 2011, 184). Lopuksi suositellaan kaikkien käännösversioiden, käännösraporttien ja valmiiden käännösten lähettämistä mittarin alkuperäisille kehittäjille (de Vet ym. 2011, 184).

6 KÄÄNNÖSPROSESSI

Tavoitteenamme oli hyödyntää mittarien kääntämisestä löytämäämme tietoa käännöstyössämme ja tarkastella prosessin aikana ilmeneviä käännösongelmia. Mukailimme omassa käännösprosessissamme de Vetin ym. (2011) listaa käännösprosessin vaiheita. Aikataulusta ja resurssien rajallisuudesta johtuen emme pystyneet toteuttamaan käännösprosessia täysin vastaavalla tavalla. Apunamme kääntämisessä käytimme puhuttujen kielten kääntämisen teorioita, pääasiassa skoposteoriaa. Käytämme glosseja selittäessämme viittomakielisiä käännösratkaisuja luvuissa 6 ja 7.

Ensin jokainen meistä teki itsenäisesti oman käännösversionsa, minkä jälkeen kokoonnuimme pohtimaan käännösratkaisuja yhdessä. Kun olimme yhdessä tehneet käännösten ensimmäiset versiot valmiiksi jokaisesta mittarista, lähetimme kustakin sekä suomenkielisen lomakkeen että käännöksen yhdelle kuuroille viittomakieliselle ja pyysimme palautetta käännöksen viittomakielisyydestä, viittomavalinnoista sekä ymmärrettävyydestä. Palautteiden pohjalta teimme tarvittavia muutoksia käännöksiin. Testasimme ABC-asteikon ja SPS-mittarin käännökset 13.3.2014 Tampereella järjestetyssä AKSE -projektin toimintakyky-päivässä. Kotihoidon RAI -mittarin käännös lähetettiin Suomen Kuurosokeat ry:n asukastyön ja viittomakielisen kotihoidon kuuroille työntekijöille.

6.1 Käännösprosessin aloitus ja tekstien analysointi

Aloitimme kääntämisen tutustumalla käännettäviin mittareihin ja pohtimalla niiden tekstimuotoa. Tekstityypit voidaan jakaa informatiiviseen, ekspressiiviseen ja operatiiviseen tekstimuotoon (mm. Reiss & Vermeer 1986, 115). Ingo (1990, 62–64) taas jakaa tekstilajiluokituksessaan tekstit informatiivisiin, ekspressiivisiin ja imperatiivisiin teksteihin. Sekä operatiiviselle että imperatiiviselle tekstityypille on ominaista käyttää suostuttelevaa ja käskevää tyyliä, sillä tekstin tavoitteena on saada vastaanottaja toimimaan tietyllä tavalla. (Reiss & Vermeer 1986, 91; Ingo 1990 62–64.) Suomenkielisten kyselylomakkeiden tekstimuodon

voidaan mielestämme näiden luokitusten pohjalta katsoa olevan operatiivinen ja imperatiivinen, sillä mittarit sisältävät sekä toimintaohjeet että suoria kysymyksiä. Totesimme, että mittarien käänöksissä olisi tärkeää pystyä välittämään sama tiedottava ja johdatteleva sävy, jotta käännetyn lomakkeen täyttäjät osaisi toimia samalla tavalla kuin suomenkielisen lomakkeen täyttäjät.

6.2 Käännösmallin valinta

Viittomakielen tulkkikoulutuksessa on käytössä pääasiassa kolme erilaista käännösmallia: mentaalinen, typologis-kontrastiivinen ja semanttinen käännösmalli. Mentaaliseen malliin kuuluu käänöksen työstäminen ajatuksen tasolla, jonka jälkeen lähtötekstiä analysoidaan tarkemmin ja se muokataan kohdekieliseksi luonnokseksi. Käännösprosessiin kuuluu lähtötekstin viittominen vapaasti siitä irtautuen, luonnoksen testaaminen muilla viittomakielentaitoisilla ja useita korjaamisvaiheita. Typologis-kontrastiivisessa mallissa lähtö- ja kohdekielen typologisia yhtäläisyyksiä ja eroja verrataan toisiinsa koko käänösprosessin ajan. Käännös tapahtuu muokkaamalla ensin lähtöteksti muistuttamaan viittomakielisiä glosseja, jonka jälkeen siihen lisätään viittomakielisiä elementtejä. Semanttisessa käännösmallissa lähtötekstin syvämerkitys sisäistetään, jonka jälkeen siitä irtaudutaan esimerkiksi käsitekartan avulla ja tuotetaan sen avulla kohdekielinen käänös. (Roslöf & Veitonen 2006a, 108–120.)

Emme halunneet käänösvaiheessa irtautua täysin lähtötekstistä, sillä koimme tarpeelliseksi pitää jatkuvan mahdollisuuden palata tarkistamaan niin asiasisältöä kuin lomakkeen muotoakin. Kokeilimme kaikkia kolmea käännösmallia, mutta mikään niistä ei yksinään tuntunut toimivan tarpeeksi hyvin, päädyimme lopulta yhdistämään käänösprosessissamme mentaalisen ja semanttisen käännösmallin piirteitä.

6.3 ABC-asteikon kääntäminen

Kyselylomakkeessa on yläreunassa ensin ohjeet lomakkeen täyttämiseen ja sen alapuolella asteikko 0–100 %, jonka jälkeen 16 kysymystä, joiden perässä

on tilaa suoritusta kuvaavan luvun merkitsemiselle. Kysymykset on aseteltu muotoon, jossa jokainen kysymys alkaa *Kuinka varma olette, että säilytätte tasapainonne ettekä horjahda, kun...* -sanoilla. Sen jälkeen kysymykset on listattu muodossa *...kävelette sisätiloissa?* tai *...lakaisette lattiaa?* Kysymysten alku on kysymyslistan yläpuolella, joten lomaketta täyttäessä on tarvittaessa helppo palata tarkistamaan kysymysten alku. Jos viittomakielinen käännös noudattaisi samaa muotoa eli kysymysten alku viitottaisiin vain kerran, siihen palaaminen olisi videoitua käännöstä katsottaessa hankalaa. Lisäksi kysymykset jäisivät viittomakielellä irrallisiksi ja vaikeasti ymmärrettäviksi ilman kysymyksen alkua. Päätimme, että on selkeämpää tehdä jokaisesta kysymyksestä kokonainen lause kuitenkin niin, että kysymyksenasettelu pysyy samana koko mittarin läpi. Muotoilimme kysymykset niin, että kysymysten alku, joka suomenkielisessä lomakkeessa esiintyi vain kerran, sisältyi viittomakielisen käännöksen jokaiseen kysymykseen. Päädyimme siihen, että viittomakielisen lauserakenteen kannalta on parempi että kysymys on lauseen lopussa. Esimerkiksi lause *Kuinka varma olette, että säilytätte tasapainonne ettekä horjahda, kun kävelette sisätiloissa?* kääntyi muotoon JOS SINÄ SISÄ TILA KÄVELLÄ/ OMA-2 TASAPAINO VARMA asteikon kuvailu?//.

Lomakkeen täyttöohjeiden kääntämisessä ongelmia aiheuttivat pitkät suomenkieliset lauseet. Saadaksemme aikaan selkeän viittomakielisen kokonaisuuden, muutimme kappaleen rakennetta. Suomenkielisessä lomakkeessa asteikko 0–100 % on sijoitettu vastausohjeiden alapuolelle. Siirsimme prosenttiasteikon viittomakielisessä käännöksessä aikaisempaan kohtaan kuin missä se suomenkielisessä lomakkeessa on. Koska vastausohjeissa viitataan prosenttiasteikkoon, on viittomakielellä selkeämpää että se kuvaillaan jo siitä ensimmäisen kerran puhuttaessa, sillä näin rakenne vastaa suomalaiselle viittomakielelle ominaista topiikki–kommenttirakennetta (Hannula ym. 2003, 10).

Lause, jolla kysymykset alkavat suomenkielisessä lomakkeessa oli ongelmallinen kääntää. Se on pitkähkö lause, johon sisältyy paljon informaatiota. Oli kysymystenasettelun kannalta tärkeää saada sen muoto sopivaksi kaikkien viittomakielisten lauseiden loppuun niin, että se olisi myös syvämerkitykseltään mahdollisimman vastaava. Pitäydyimme ensin vahvasti suomen kielen sana-

muodoissa, mutta ohjaajamme palautteen pohjalta irtauduimme enemmän suomen kielestä ja päädyimme ratkaisuun, jossa pyrimme esittämään saman asian lyhyesti ja visuaalisesti. Ratkaisu oli viittoa OMA-2 TASAPAINO VARMA asteikon kuvailu?//.

Haasteita aiheutti myös prosenttiasteikon visualisointi. Päädyimme ensin ratkaisuun ARVIOIDA JAKSO NOLLA KYMMENEN KAKSIKYMMENTÄ KOLMEKYMMENTÄ luvut liikkuen vasemmalta keskelle/ liike jatkuu oikealle sormia väristäen SATA PROSENTTIA//. Ohjaajaltamme saadun palautteen pohjalta vaihdoimme viittoman JAKSO kuvailuun, jossa vasen käsi on neutraaltilassa alueella 1 merkiten prosenttiasteikon keskikohtaa ja oikea liikkuu sen molemmilla puolilla merkiten asteikon ääripäitä (Liite 6. Viittomatilan alueet).

ABC-asteikon kysymykset liittyvät arkisiin toimintoihin, kuten portaissa kävelyyn, autoon istumiseen ja sieltä nousemiseen tai lattian lakaisuun. Lauseet kääntyivät arkisen sisältönsä vuoksi viittomakielelle melko helposti. Viittomakielessä on mahdollista luottaa ikonisuuteen ja ilmaista asioita kuvailemalla. Esimerkiksi lauseessa *...kurkotatte ottamaan pienen tölkin silmienne korkeudella olevalta hyllyltä* yksinkertainen ratkaisu olisi viittoa viittoma TASO omien silmien korkeudella. Rekisterityyliltään tämä voi kuitenkin olla enemmän arkityyliä kuin virallista tyyliä. Käyttämällä kuvailevaa viittomista varsinaisten viittomien sijaan tietyt mittarin sisällön kannalta tärkeät asiat eivät välttämättä myöskään korostu tarpeeksi. Oikean mittaustuloksen varmistamiseksi on tärkeää, että informaatio *silmien tasolla* välittyy selkeästi. Päädyimme kuitenkin luottamaan pitkälti viittomakielen ikonisuuteen tässä kohdin, sillä näin käännöksestä tuli viittomakielellä sujuvampi. Pelkän viittoman TASO viittominen omien silmien korkeudella oli liian yksinkertaistettu ja epämääräinen muoto, joten lisäsimme selkeyden vuoksi ja oikeaa rekisteriä ajatellen perusviittoman HYLLY viittoman TASO eteen, mutta jätimme pois tarkentavat viittomat SILMÄT TASO.

Sopivien viittomien valinta oli melko helppoa, sillä mittari keskittyy käytännönläheisiin toimintoihin. Muutamien viittomien tai ilmaisujen kohdalla jouduimme miettimään, mikä on viittoman perusmuoto tai viittomakielelle ominainen ilmaistapa, jotta käännöksemme olisi mahdollisimman yleiskielinen. Näitä olivat

tuolin päällä seisominen lauseessa ...*seisotte tuolilla kurkottaen ottamaan jotain?*, *luiska* lauseessa ...*kävelette luiskaa pitkin ylös tai alas?* sekä *liukuportaissa kulkeminen* esimerkiksi lauseessa ...*astutte liukuportaisiin tai pois niistä pitäen kiinni kaiteesta?*. Mietimme, voiko tuolin päällä seisomista kuvailla visuaalisesti tuottamalla ensin perusviittoman TUOLI, jättämällä viittomassa käytetyn vasemman käden paikalleen ja viittomalla viittoman SEISTÄ vasemman käden TUOLI-viittomassa käytetyn käsimuodon päälle. Ratkaisimme sen kuitenkin käyttämällä perusviittomia TUOLI PÄÄLLÄ SEISTÄ, sillä se oli mielestämme selkeämpi. Luiskan suhteen mietimme, kuinka ilmaisemme sen paikallaan pysymistä, ettei sitä ymmärretä tasaisiksi liukuportaiksi tai ylämäeksi. Päädyimme kuvailemaan luiskan muotoa tekemällä viittomaa MATTO muistuttavan viittoman ja heti perään oikealla kädellä samaan paikkaan loivaa, lyhyttä ylämäkeä kuvailevan viittoman. Liukuportaissa kulkemiseen liittyen mietimme erilaisia vaihtoehtoja kuvailemaan portaisiin astumista tai niistä poistumista. Erilaisia vaihtoehtoja olivat esimerkiksi LIUKUPORTAAT ASKEL ja LIUKUPORTAAT KYDDITÄ. Mielestämme selkein vaihtoehto oli kuitenkin LIUKUPORTAAT ihmishahmo nousee vasemman kämmenen päälle, molemmat liikkuvat liukuportaiden suuntaisesti//.

6.4 Social Provision Scalen kääntäminen

SPS-mittarin lomakkeen yläreunassa on ensin ohjeet lomakkeen täyttämiseen, jonka jälkeen arviointiasteikko yhdestä neljään. Tämän jälkeen on 24 väittämää, joiden perässä numerot 1–4, joista ympyröidään oman arvion mukaan sopivin vaihtoehto. Numero 1 tarkoittaa henkilön olevan täysin eri mieltä, numero 2 tarkoittaa henkilön olevan eri mieltä, numero 3 tarkoittaa henkilön olevan samaa mieltä ja numero 4 tarkoittaa henkilön olevan täysin samaa mieltä. Lomakkeessa väittämät on esitetty yksikön ensimmäisessä persoonassa. Vaihdoimme ne kuitenkin yksikön toiseen persoonaan, koska mielestämme kysymystenasettelu oli näin selkeämpi ja ohjailevampi. Lauseista tulee myös paremmin esille, kenelle ne on suunnattu. Saimme tähän ratkaisuun rohkaisua myös ohjaajiltamme.

Suomenkielinen lomake ei ole sisällöltään täysin johdonmukainen. Lomakkees-

sa mainitaan ensin sen sisältävän joukon *kysymyksiä*, mutta myöhemmin ohjeistetaan merkitsemään vastausvaihtoehtoihin, missä määrin on samaa tai eri mieltä esitettyjen *väittämien* kanssa. Mietimme, kumpaa muotoa meidän pitäisi käänöksessämme käyttää. Koska lauseet kuitenkin ovat toteavassa muodossa, päädyimme hylkäämään kysymys-sanat. Koska viittomakielen viittoma VÄITTÄMÄ on myös verbi VÄITTÄÄ, koimme turvallisemmaksi yksinkertaistaa ilmaisua käyttämällä viittomaa LAUSE.

Vastausvaihtoehtojen ilmaiseminen viittomakielellä oli haasteellista. Suomen kielen ilmaisujen *täysin samaa mieltä* ja *täysin eri mieltä* kääntäminen sanatar-kasti muotoihin TÄYSIN SAMA MIELI ja TÄYSIN ERI MIELI käyttämällä viittomaa TÄYSIN olisi viittomakielellä kömpelöä. Halusimme käyttää visuaalisempaa ilmaisumuotoa, joten päädyimme erottelemaan vastausvaihtoehdot toisistaan ilmeiden vaihtelulla. Viitottaessa ilmaisuja *täysin samaa mieltä* tai *täysin eri mieltä* viitoimme SAMA MIELI tai ERI MIELI vahvalla ilmeellä, kun taas kohdassa *samaa mieltä* tai *eri mieltä* viitoimme SAMA MIELI tai ERI MIELI neutraalilla ilmeellä.

Lomakkeessa on passiivimuotoisia väittämiä, esimerkiksi *On ihmisiä, jotka ihailvat kykyjäni ja taitojani*. Passiivimuoto on varsinkin virallisille suomenkielisille teksteille ominaista. Viittomakielissä taas suositaan yleensä aktiivia (Hytönen 2006, 82). Viittomakielisessä käänöksessämme lause kääntyi muotoon SINÄ-2 TIETÄÄ IHMINEN os 4-6/ KUKA OMA-2 KYKY TAITO IHMETELLÄ KUNNIOITTAA//.

Käänöksen johdonmukaisuuden säilyttämiseksi oli tärkeää kiinnittää huomiota paikantamiseen. Paikansimme lauseissa mainitut ihmiset aina samaan kohtaan, viittomatilassa viittojan vasemmalle puolelle, alueelle 4–6 (Liite 6. Viittomatilan alueet). Näin vastaanottajan on helpompi hahmottaa lauseiden sisältö, koska niiden muotoilu on samanlainen. Myös mittari kokonaisuudessaan on tällä tavoin selkeämpi.

Vaikka on mahdollista viitata jo kerran paikannettuihin ihmisiin myöhemmin vain osoittamalla, paikansimme henkilöt joka lauseessa uudestaan. Näin lauseet

toimivat myös kokonaisuudesta irrotettuina, itsenäisinä lauseina. Paikantamiseen vaikutti myös se, että välillä lauseissa viitataan yhteen ja välillä useampaan ihmiseen. Pelkästään osoittamalla jo aikaisemmin paikannettuun, vaihteleva ihmismäärä ei olisi tullut ilmi. Koimme ihmisten määrän olevan sisällöllisesti tärkeää informaatiota, emmekä halunneet muuttaa sitä.

Haastavia käännettäviä ilmaisuja mittarissa olivat *kääntyä jonkun puoleen, tunnen ihmisiä* tai *en tunne ihmisiä* ja *henkinen turvallisuuden tunne*. Ilmaisun *kääntyä jonkun puoleen* ratkaisimme käyttämällä viittomaa KONTAKTI. Väittämän *On ihmisiä, jotka kääntyvät puoleeni tarvitessaan apua* käänsimme muotoon SINÄ-2 TIETÄÄ IHMINEN os-4-6 KUKA JOS APUA TARVITA SINÄ-2 KONTAKTI-4-2//. Väittämissä, joissa todetaan *tunnen ihmisiä* tai *en tunne ihmisiä*, mietimme *tuntea*-sanalle pitkään sopivaa käännösratkaisua verbeistä TUNTEA (joku henkilö), TIETÄÄ ja OLLA (olemassa). Pidimme parhaana vaihtoehtona viittomaa TIETÄÄ, sillä sen merkitys on neutraalimpi kuin viittoman TUNTEA, jonka voi helposti käsittää tarkoittamaan hyvin läheistä, syvällistä ihmissuhdetta. Koimme väittämien viittaavan muihinkin kuin todella läheisiin suhteisiin. *Henkinen turvallisuuden tunne* kääntyi sanatarkkaan muotoon HENKINEN TURVA TUNNE, vaikka jäimme miettimään, kantaako käsite *henkinen* suomen kielessä ja viittomakielessä täysin samaa merkitystä.

Jouduimme pohtimaan sopivia viittomavastineita erityisesti sanoille *ihmissuhde, intiimi* ja *ihaila*. Vaihtoehtoja *ihmissuhteelle* olivat IHMINEN KONTAKTI ja IHMINEN TOISIAAN. Valitsimme jälkimmäisen vaihtoehdon kahdesta syystä. Ensimmäkin olimme nähneet kuurojen käyttävän sitä samankaltaisissa yhteyksissä ja toiseksi käytämme käännöksen muissa kohdissa viittomaa KONTAKTI eri merkityksellä. Sanalle *intiimi* emme tienneet viittomaa, joten viitoimme LÄHEINEN käyttäen huuliossa sanaa *intiimi*. Sanalle *ihaila* mietimme pitkään sopivaa käännöstä. Lopulta ratkaisimme sen viittomalla IHMETELLÄ KUNNIOITTAA, koska mielestämme sen syvämerkitys on lähellä suomen kielen sanaa *ihaila*.

6.5 Kotihoidon RAI:n osien C ja D kääntäminen

Kotihoidon RAI -mittari on suunniteltu täytettäväksi asiakkaan ja hoitotyöntekijän yhteistyönä, mutta sen kysymykset ovat vaikeaselkoisuutensa vuoksi selkeästi ammatti-ihmiselle suunnattuja. Myös lomakkeen ulkomuoto ja kysymystenasettelu on monitahoinen. Kääntämässämme osassa yhdellä sivulla on kaksi osiota: yksi liittyen kommunikaatioon ja kuuloon ja toinen liittyen näköön. Sivun vasemmassa reunassa ovat numeroidut kysymysten aiheet ja keskellä allekkain numeroidut vastausvaihtoehdot sekä tarkennuksia kysymyksiin. Oikeassa reunassa on vastausvaihtoehtojen jälkeen tyhjä ruutu vastauksen merkitsemiselle.

Lomakkeen muodon visualisointi viittomakielelle osoittautui haastavaksi. Koska sekä kysymysten että vastausten numerointi on osin sama, pyrimme erottamaan ne toisistaan viittomalla kysymysten numerot viittomatilassa vasemmalle, alueelle 4, ja vastausten numerot viittomatilassa oikealle, alueelle 3 (Liite 6. Viittomatilat alueet). Tämä osoittautui kuitenkin kömpelön näköiseksi, joten päädyimme ratkaisuun, jossa viittomme kaikki numerot viittomatilassa oikealle, mutta kysymysten numerot viittomme järjestyslukuina ja vastausten peruslukuina. Näin ne erottuvat toisistaan orientaation avulla.

Käsitetasolla haasteita aiheuttivat ilmaisut, *äänen laatu sopeutettava asiakkaan mukaan, vaikeuksia viedä ajatukset loppuun, rajoittunut näkö, renkaat valon ympärillä* ja *"verhot" silmien edessä*. Ilmaisussa *äänen laatu sopeutettava asiakkaan mukaan* jätimme sanan *laatu* pois ja käänsimme lauseen muotoon OMA-2 ÄÄNI SOVELTAA PITÄÄ RIIPPUA ASIAKAS-4 OMA-4 KUULO//. Kohtaan *vaikeuksia viedä ajatukset loppuun* mietimme muun muassa ratkaisuja VAIKEA ASIA LINKITTYÄxx ja ASIA KOKONAISUUS LOPPUUN ASTI VAIKEA. Lopullinen ratkaisumme oli AJATUS ASIA KOKONAISUUS PYSÄHTYÄxx. Käsitteessä *rajoittunut näkö* suomen kielen mukainen viittomaratkaisu RAJA olisi ollut epäselvä, sillä viittoma RAJA kuvaa enemmän konkreettista rajaa. Käännösratkaisumme käsitteelle oli NÄKÖ HÄMÄRTYÄ. Ilmaisua *renkaat valon ympärillä* jouduimme pohtimaan, koska kysymyksestä ei käy ilmi, minkälaisia renkaita tarkoitetaan. Viittomakielen ikonisuuden vuoksi tämä on ongelmallista, sillä ilman tietoa siitä, minkälaisista renkaista on kyse, käännösratkaisu voi olla vää-

ränläinen. Päätelimme renkaiden todennäköisesti olevan valonlähteen ympärille ilmestyviä kapeita renkaita, joten viitoimme kohdan seuraavasti: os-4 VALO YMPÄRILLÄ RENKAAT kapeiden sisäkkäin olevien renkaiden kuvailu NÄHDÄ os-4//. Käsite ”*verhot*” *silmien edessä* kääntyi muotoon TUNTUA IKÄÄN-KUIN VERHOT *verhot silmien edessä* NÄKÖ HÄMÄRTYÄ. Korvasimme sanan *verhot* lainausmerkit viittomalla IKÄÄN-KUIN, jolloin lauseen semanttinen sisältö säilyi samana.

Osassa C toisiaan hyvin lähellä olevat vastausvaihtoehdot *yleensä*, *useimmiten* ja *toisinaan* sekä osassa D vastausvaihtoehdot *heikentynyt*, *heikentynyt kohtalaisesti*, *heikentynyt huomattavasti*, *heikentynyt vaikeasti* aiheuttivat haasteita kääntämiselle. Sana *yleensä* kääntyi suoraan viittomaksi YLEENSÄ. Sana *useimmiten* kääntyi muotoon USEIN, sillä se oli lähin merkitykseltään vastaava ilmaisu. Koska suomen kielen sana *useimmiten* ja viittoma USEIN eivät ole täysin vastaavia, lisäsimme viittomaan USEIN ilmeen, joka tuo paremmin ilmi sanan *useimmiten* merkityssisällön. Sana *toisinaan* kääntyi muotoon JOSKUS. Viittomakielelle käännettyinä vastausvaihtoehdot olivat loppujen lopuksi selkeästi toisistaan erotettavia, vaikka suomenkieliset sanat ovat tulkinnanvaraisia ja mielestämme merkityksellisesti suhteellisen lähellä toisiaan.

Koska osan D vastausvaihtoehdoille olisi viittomakielessä vaikea löytää sopivia vastaavia viittomia, ratkaisimme ongelman korvaamalla sanat eri vahvuisilla ilmeillä. Käyttämäämme viittomaan HUONONTUA lisäsimme ilmeen, joka voimistuu vähitellen kuvaten näön heikentymisen eri asteita.

Pitkät lauseet pilkoimme viittomakielisessä käännöksessä osiin, sillä asioiden ilmaiseminen lyhyillä lauseilla selkeytti kokonaisuutta. Esimerkiksi lause *Kommunikaatiokyvyn (ymmärretyksi tuleminen, ymmärtäminen) huononeminen verrattuna tilanteeseen 90 vuorokautta sitten (tai viimeisen arvioinnin jälkeen, jos siitä on vähemmän kuin 90 vuorokautta)* pilkottiin neljään osaan seuraavasti: OMA-4 KOMMUNIKAATIO KYKY MILLAINEN/ TARKOITTAO os-4 MUUT-2-3 YMMÄRTÄÄ sisäistää asiakkaan roolissa/ MUUT-2-3 os-4 YMMÄRTÄÄ sisäistää muiden roolissa KUINKA// NYT keho edessä/ 90 PÄIVÄ SITTEEN keho takana/ TILANNE VERRATA// JOS VIIMEINEN ARVIOINTI 90 PÄIVÄ AIKANA takaa

eteen TEHDÄ-JO/ TÄMÄ ARVIO keho takana/ TILANNE NYT keho edessä VERRATA// OMA-4 KOMMUNIKAATIO KYKY HUONONTUA VAI EI//. Takaisin suomen kielelle käännettäessä lauseet kuuluisivat esimerkiksi seuraavasti: *Mil-lainen on asiakkaan kommunikaatiokyky eli kuinka hän ymmärtää muita ja kuin-ka muut ymmärtävät häntä? Tämänhetkistä tilannetta verrataan 90 päivän ta-kaiseen tilanteeseen. Jos 90 päivän aikana on tehty arviointi, tämänhetkistä tilannetta verrataan siihen. Onko asiakkaan kommunikaatiokyky huonontunut vai ei?*

Samoin kuin SPS-mittarissa, Kotihoidon RAI sisältää paljon passiivimuotoisia lauseita, jotka eivät ole viittomakielelle ominaisia. Käytimme samanlaista käännösratkaisua eli lisäsimme lauseisiin tekijän.

6.6 Ensimmäinen palaute ja käännösten muokkaus

Halusimme käännöksistä palautetta natiiveilta viittomakielisiltä ennen kuin me nimme testaamaan niitä AKSE -projektin toimintakyöpäivään. Päätimme lähettää käännökset eri henkilöille, jotta he voisivat keskittyä antamaan syvällisempää palautetta eikä heiltä kuluisi valtavasti aikaa palautteen antamiseen. ABC-asteikon lähetimme katsottavaksi erityisluokanopettaja Jaana Aaltoselle ja SPS-mittarin viittomakielen opettaja Jaana Tiaiselle. Pyysimme palautetta käännösten ymmärrettävyydestä, viittomakielisyydestä ja viittomavalinnoista sekä vaihtoehtoisia käännösratkaisuja, jos heille tulisi niitä mieleen. Ajankäytöllisistä syistä korvasimme de Vetin ym. (2011) listaamista käännösvaiheista takaisinkäännösvaiheen pyytämällä natiiveilta viittomakielisiltä vapaamuotoista palautetta.

Saimme molemmilta hyödyllistä palautetta ja korjausehdotuksia käännöksiin. ABC-asteikosta saimme palautetta esimerkiksi siitä, että koko käännös olisi hyvä aloittaa viittomalla LOMAKE, jonka jälkeen a-b-c ARVIO-ASTEIKKO/ TOIMINNALLINEN TASAPAINO VARMA. Teimme tämän muutoksen, koska näin vastaanottaja osaa odottaa tekstiltä tietynlaista sisältöä. Lisäksi saimme palautetta joka lauseen lopussa toistuvasta kysymyksestä OMA-2 TASAPAINO VARMA ASTEIKKO asteikon kuvailu. Ehdotus oli vaihtaa viittoman VARMA ti-

lalle viittoma MILLAINEN. Teimme tämän muutoksen, sillä näin vastaanottajan on helpompi ymmärtää lause kysymykseksi, johon odotetaan vastausta.

SPS-mittarista saimme palautetta siitä, että sormitukset s-p-s ja s-o-c-i-a-l p-r-o-v-i-s-i-o-n s-c-a-l-e jäivät tarkoitukseltaan irrallisiksi. Palautteenantaja ehdotti niiden linkittämistä toisiinsa niin, että sormituksen s-p-s jälkeen tulisi pieni nyökäys ja tauko, jonka jälkeen sormitus s-o-c-i-a-l p-r-o-v-i-s-i-o-n s-c-a-l-e. Tämän jälkeen olisi hyvä viittoa viittoma TARKOITTAÄ ennen viittomia IHMISSUHDE, SOSIAALINEN TUKI ja SOSIAALINEN YHTEYS. Näin aiemmin irrallisilta tuntu- neet sormitukset linkittyivät paremmin seuraavaan asiaan ja kokonaisuudesta tuli ymmärrettävämpi.

Viittomatasolla saimme palautetta viittomista IHMISSUHDE, KESKITTYÄ ja KONTAKTI. Viitoimme sanan ihmissuhde viittomilla IHMINEN TOISIAAN, mutta meille ehdotettiin ratkaisua IHMINEN KONTAKTI, jota olimme itsekkin aiemmin pohtineet. Pitäydyimme kuitenkin valitsemassamme ratkaisussa, ettei käännök- sessämme olisi monia eri merkityksiä viittomalle KONTAKTI. Testin alussa viito- tussa lauseessa TÄMÄ-1 TESTI KESKITTYÄ MIKÄ// palautteenantaja koki viit- toman KESKITTYÄ kömpelöksi ja ehdotti, että se korvattaisiin jollain toisella käännösratkaisulla. Lauseissa, joissa käytetään ilmaisua *kääntyä jonkun puo- leen*, viittoman KONTAKTI käyttämisen sijaan ehdotettiin viittomaratkaisua, jos- sa klassifikaattorilla kuvaillaan ihmisen menemistä toisen luo. Mielestämme tä- mä ratkaisu ei sopinut lauseisiin, joissa viitataan moniin ihmisiin, jolloin klassifi- kaattorin olisi pitänyt olla erilainen, useita ihmisiä kuvaava. Pitäydyimme viitto- massa KONTAKTI, koska sitä voi käyttää samalla tavalla riippumatta siitä, mo- nestako ihmisestä on kyse.

Lisäksi saimme palautetta liittyen lauseiden viittomajärjestykseen. Osassa lau- seista noudatimme liian suomenkielistä lauserakennetta. Tämä johtuu todennä- köisesti siitä, että pelkäsimme irtautuvamme liikaa lähtötekstistä sekä siitä, että olemme vasta opiskelijoita emmekä hallitse kielen rakenteita samalla tavoin kuin natiivit kielenkäyttäjät. Palautteen pohjalta teimme pieniä muokkauksia saadaksemme lauseista enemmän viittomakielen mukaisia. Esimerkiksi lauseen *Seuraavassa esitetään joukko kysymyksiä, jotka koskevat tämänhetkisiä ihmis-*

suhteitasi olimme ensin kääntäneet muotoon LAUSE LISTA LIITTYÄ OMA-2 IHMISSUHDE TILANNE NYT//, mutta palautteen pohjalta lisäsimme loppuun viittoman MILLAINEN.

Näiden lisäksi saimme palautetta ilmeistä. Välillä ilmeet olivat palautteenantajien mukaan hyviä, kun taas joihinkin kysymyksiin kaivattiin selkeämpää kysyvää ilmettä. Yleisesti ilmeet koettiin asialliseen tekstiin sopivina.

Kotihoidon RAI:n käännöksen palautteesta kävi ilmi, että suomenkielisen vastauslomakkeen muodosta johtuen toimivan viittomakielisen käännöksen aikaansaamiseksi olisi tehtävä radikaaleja muokkauksia. Suomenkielisen lomakkeen sisällön ja muodon säilyttäminen samanlaisina lähtö- ja kohdeteksteissä aiheutti sen, että viittomakielinen käännös koettiin vaikeaselkoiseksi. Palautteenantajien mielestä mittari pitäisi esimerkiksi muuttaa muotoon, jossa olisi suoraan asiakkaalle osoitettavia kysymyksiä. Käsitteiden viittomakieliset käännökset koettiin yleisesti ottaen toimiviksi.

6.7 Käännösten testaus ja testauksessa saatu palaute

Ennen käännösten testausilannetta kuvasimme ABC-asteikon ja SPS-mittarin käännösten uudet versiot videolle ja listasimme kohtia, joista haluaisimme saada testattavilta palautetta. Käännökset testattiin 13.3.2014 Tampereella osana AKSE -projektin toimintakykypäivää toisen ohjaajamme Merja Kovanen ehdotuksesta. Toimintakykypäivän kohderyhmä oli sama kuin käännöstemme kohderyhmä, joten tilaisuus oli sopiva testauksen toteuttamiselle. Toimintakykypäivään osallistui kuusitoista senioria, joista kaikki osallistuivat käännöstemme testaukseen. Testattavat katsoivat käännöksemme noin viiden hengen ryhmissä ja täyttivät kyselylomakkeen käännöstä apunaan käyttäen. Näytimme videolta ensin lomakkeen täyttöohjeet, jonka jälkeen pidimme tauon ja kysyimme, olivatko kaikki ymmärtäneet ohjeet. Jos ohjeet olivat jääneet epäselväksi, näytimme ne videolta uudelleen tai viitoimme ne itse uudestaan. Kysymykset näytimme videolta kerran, ja sen jälkeen pidimme tauon, jonka aikana jokainen kirjoitti vasta-

uksensa lomakkeeseen. Toimimme kysymysten kohdalla samalla tavoin kuin ohjeiden, eli jos epäselvyyttä ilmeni, näytimme kysymyksen uudelleen.

Lomakkeen täytön aikana tarkkailimme aktiivisesti testattavia. Jos kysymyksen viittomisen jälkeen kaikki alkoivat saman tien kirjoittaa vastausta lomakkeeseen, oletimme, että kaikki ymmärsivät kysymykset. Jos ilmeistä välittyi epävarmuutta ja näytti siltä, että testattavat tarkistivat lauseen merkityksen suomenkielisestä lauseesta, oletimme, että viitottu kysymys oli jäänyt epäselväksi. Yleisesti ottaen näytti siltä, että testattavat ymmärsivät tehtävänannon ja kysymykset käännösten pohjalta. Jos testattavat eivät ymmärtäneet jotain, se johtui usein keskittymisen puutteesta, ja asia selvisi, kun näytimme ohjeet tai kysymyksen uudelleen. Osa kysymyksistä taas oli hankala ymmärtää videoidun käännöksen vääränlaisen rytmityksen takia.

Lomakkeiden täyttämisen jälkeen pidimme vielä palautekeskustelun ja kysyimme testattavien mielipiteitä käännöstemme ymmärrettävyydestä ja viittomavallinnoista. ABC-asteikko tuntui olevan testattavien mielestä helpommin ymmärrettävä, eikä mittarin käännöksestä tullut paljoa palautetta. Keskustelua kuitenkin herätti viittoma ASTEIKKO. Viittoma ymmärrettiin, mutta eräs testattava ehdotti, että sen voisi viittoa enemmänkin viittomaa JAKSO muistuttavasti, jolloin se olisi ehkä ymmärrettävämpi. Lisäksi osa testattavista oli sitä mieltä, että ASTEIKKO -viittomaa ei tarvitsisi käyttää jokaisen lauseen lopussa, vaan sen voisi alun ohjeistuksen jälkeen jättää pois. Lauseisiin *...kurkotatte ottamaan pienen tölkin silmienne korkeudella olevalta hyllyltä?* ja *...seisotte varpailanne kurkottaen ottamaan jotain päänne yläpuolelta?* liittyen toivottiin, että korkeudet ilmaistaisiin selkeämmin. Kysymyksessä *...seisotte tuolilla kurkottaen ottamaan jotain?* testattavat kokivat, että viittoma PÄÄLLÄ oli hämmentävä ja että lause olisi parempi ilman sitä. Hieman samanlaista palautetta saimme lauseesta *...menette autoon tai nousette sieltä?*, jossa testattavat kokivat, että SISÄLLE ja ULOS -viittomat olivat turhia. Testattavien mielestä asian ymmärtää hyvin käyttämällä viittomia ISTUA ja NOUSTA-ISTUMASTA. Viittomatasolla testattavat pohtivat viittomia LIUKUPORTAAT ja LUISKA. Molemmista oli monenlaisia variaatioita ja mielipiteitä. Yksi ehdotus viittomaksi LUISKA oli viittoa se samoin kuin me olimme viittoneet, mutta lisäten luiskan loppumista kuvaavan tasan-

teen. Tärkeimpänä pidettiin kuitenkin sitä, että portaat, liukuportaat, liikkumaton luiska ja liikkuva luiska olisivat selkeästi erotettavissa toisistaan.

SPS-mittarin käänöksessä eniten keskustelua herättivät vastausvaihtoehdot. Vastausvaihtoehtojen määrä ja se että lomakkeeseen vastataan ympyröimällä numero, koettiin selkeäksi. Vastausvaihtoehtojen määritelmien käänöksiin toivottiin muutoksia. Olimme viittoneet määritelmät vaihdellen ilmeen voimakkuutta. Testattavien mielestä tämä tai sanatarkka käänös lomakkeen suomenkielisestä ilmaisusta *täysin samaa mieltä* ja *täysin eri mieltä* eivät kumpikaan tuntuneet oikeilta. Testattavat ehdottivat, että ääripään vaihtoehdoissa käytettäisiin vahvaa ilmettä ja välivaihtoehdoissa jonkinlaista pohdiskelevaa ilmettä.

Viittomatasolla saimme palautetta sanasta *intiimi*. Olimme viittoneet LÄHEINEN käyttäen huuliota *intiimi*, mutta eräs testattavista kertoi nähneensä myös viittoman INTIIMI. Viittoman paikka, liike ja orientaatio ovat samat kuin viittomassa SALAINEN, mutta oikean käden käsimuoto on // (Liite 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä). Viittoma tuntui kuitenkin olevan suurimmalle osalle testattavista tuntematon.

Lauseessa *Minulla on läheisiä ihmissuhteita, jotka antavat minulle henkistä turvallisuuden tunnetta* ilmaus *henkinen turvallisuuden tunne* oli testattavien mielestä ymmärrettävä. Viittoman HENKINEN olisi testattavien mielestä voinut jättää pois. Lauseesta *En tunne ketään, joka enää tarvitsisi huolenpitoani*, testattavat olisivat poistaneet viittoman VIELÄ tai vaihtaneet sen johonkin toiseen viittomaan, sillä se ei heistä ollut sopiva viittomakielinen ilmaisu tässä lauseessa. Keskustelua nousi myös viittomasta IHMISSUHDE. Viittomalle ehdotettiin vaihtoehtoja IHMINEN KONTAKTI, KONTAKTI, IHMINEN TOISIAAN, IHMINEN KANSSA. Käyttämämme ratkaisu IHMINEN TOISIAAN oli kuitenkin kaikkien mielestä ymmärrettävä ja toimiva.

Molempiin mittareihin liittyen kysyimme testattavilta, miten he kokivat persoonaasettelun muutoksen. Testattavat olivat yksimielisiä siitä, että yksikön toisen persoonan käyttäminen yksikön ensimmäisen persoonan sijaan toimi hyvin ja oli

ymmärrettävä. Lisäksi saimme palautetta siitä, että kielteisessä muodossa esitetyt kysymykset olivat hankalia ymmärtää.

7 KÄÄNNÖSTEN VIIMEISTELY JA TUOTTEEN TEKEMINEN

Käännösten viimeistelyvaiheessa kävimme palautteet läpi ja teimme käännöksiin mielestämme tarvittavat muutokset. Keskustelimme myös ohjaajiemme kanssa lopullisista käännösratkaisuista. Kun käännökset olivat valmiit, videoimme ne ja tallensimme DVD-muotoon ja annoimme ne Suomen Kuurosokeat ry:n käytettäväksi.

7.1 ABC-asteikon käännöksen viimeistely


ABC-asteikkoon tehtiin testaustilanteen jälkeen palautteen perusteella pieniä muutoksia, lähinnä turhien viittomien poistoja tai selventävien viittomien lisäyksiä. Muokkasimme alkua, jossa kerrotaan lomakkeesta. Lisäsimme viittoman LIITTYÄ sekä vertailevan ilmaisun VARMA VAI EI. Näin lauseen lopulliseksi muodoksi tuli LOMAKE a-b-c ARVIO-ASTEIKKO LIITTYÄ TOIMINNALLINEN TASAPAINO VARMA VAI EI//. Lisäksi siirsimme kohdan OMA-2 NIMI viitottavaksi juuri ennen kysymyksiä. Näin se liittyi selkeämmin kokonaisuuteen. Joka lauseen perässä viitottuun asteikon kuvailuun lisäsimme viittomat NOLLA ja SATA ennen viittomaa ASTEIKKO kuvaamaan asteikon ääripäitä. Kysymyksen lopulliseksi muodoksi tuli OMA-2 TASAPAINO MILLAINEN/ NOLLA-4 SATA-3 ASTEIKKO?//. Lomakkeen alun ohjeistuksessa viitomme lauseen SINÄ-2 ARVIOIDA OMA-2 TASAPAINO MILLAINEN/ SINÄ-2 TUNTUA SINÄ-2 HORJUA-4 EHKÄ KAATUA-4 VAI SINÄ-2 TUNTUA OMA-2 TASAPAINO SEISTÄ-3 tiukasti JÄMPTI-3//. Aluksi viitoimme HORJUA EHKÄ KAATUA viittomatilassa alueelle 3 ja SEISTÄ tiukasti JÄMPTI viittomatilassa alueelle 4 (Liite 6. Viittomatilan alueet). Koska prosenttiasteikossa epävarmuutta kuvaavat luvut ovat vasemmalla ja varmuutta kuvaavat oikealla, vaihdoimme viittomailmaisujen paikkoja keskenään prosenttiasteikkoa vastaaviksi.

Kysymyksestä *...kurkotatte ottamaan pienen tölkin silmienne korkeudella olevalta hyllyltä?* saadun palautteen perusteella lisäsimme siihen tarkentavat viittomat OMA-2 SILMÄT TASO. Kysymyksestä *...seisotte tuolilla kurkottaen otta-*

maan jotain? poistimme turhan viittoman PÄÄLLÄ. Myös kysymyksestä *...menette autoon tai nousette sieltä?* poistimme turhat viittomat SISÄÄN ja ULOS. Kysymyksiin, joissa mainittiin liukuportaat, tarkensimme liukuportaiden muotoa kuvailevaa viittomaa selkeämmäksi niin, että portaiden ylä- ja alatasanteet on paremmin visualisoitu. Kysymyksessä *...kävelette luiskaa pitkin ylös tai alas?* yritimme edelleen selkeyttää luiskan muotoa. Lopullinen ratkaisu oli ensin kuvata luiskan kapeaa muotoa ja sitten tehdä ikään kuin vinoa lattiaa kuvaava viittoma.

7.2 Social Provision Scalen käännöksen viimeistely

SPS-mittariin teimme myös jonkin verran muokkauksia liittyen tekstin järjestykseen sekä muuttamalla käännöstä enemmän viittomakielen mukaiseksi. Poistimme kokonaan lauseen TÄMÄ-1 TESTI KESKITTYÄ MIKÄ?//, ja yhdistimme sen sekä seuraavan lauseen yhdeksi kokonaisuudeksi LAUSE LISTA LIITTYÄ OMA-2 IHMISSUHDE TILANNE NYT MILLAINEN/ TARKOITTAO OMA-2 NYKYINEN SUHDE ESIMERKIKSI YSTÄVÄT PERHE TYÖKAVERIT NAAPURIT os-4-2 KANSSA MILLAINEN?//.

Palautteen pohjalta lisäsimme käännöksen alkuun viittoman LOMAKE. Tämän lisäksi paransimme vastausvaihtoehtojen paikannusta. Viitoimme uudestaan viittoman LOMAKE, jonka jälkeen kuvaamme lomakkeen oikeassa reunassa allekkain olevia vastausvaihtoehtoja käsimuodolla  tehdyllä alaspäin suuntautuvalla liikkeellä (Liite 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä). Tämän jälkeen sijoitamme samaan paikkaan numerot 1 2 3 4. Näin viittomakielinen käännös ja suomenkielisen lomakkeen ulkomuoto vastaavat täsmällisemmin toisiaan.

Selkeytimme vastausvaihtoehtoja poistamalla turhaa toistoa, joka johtui siitä, että olimme liian kiinni lomakkeen suomenkielisessä muodossa. Poistimme kohdan, jossa olimme kertoneet kaikki vastausvaihtoehdot, ja lisäsimme ohjeiden viimeiseen lauseeseen myös vastausvaihtoehdot 2 ja 3. Lopullisessa versiossa vastausvaihtoehdot ilmaistaan seuraavasti: JOS LAUSE os-1 SINÄ-2

AJATELLA SAMA vahva ilme/ NUMERO 4 YMPYRÖIDÄ/ TARKOITTAÄ SINÄ-2 SAMAA MIELTÄ vahva ilme// JOS LAUSE os-1 SINÄ-2 AJATELLA ERI vahva ilme/ NUMERO 1 YMPYRÖIDÄ/ TARKOITTAÄ SINÄ-2 ERI MIELTÄ vahva ilme// JOS SINÄ-2 AJATELLA POHDISKELLA SAMA MIELI/ NUMERO 3 YMPYRÖIDÄ// JOS SINÄ-2 AJATELLA POHDISKELLA ERI MIELI/ NUMERO 2 YMPYRÖIDÄ//.

Teimme myös viittomatason muutoksia. Sanan *intiimi* käänsimme lopulta muotoon LÄHEINEN INTIIMI. Emme halunneet käyttää pelkästään viittomaa INTIIMI, koska testaustilanteen palautekeskustelun perusteella se ei ollut tarpeeksi yleiskielinen. Otimme sen kuitenkin mukaan käännökseen, sillä se tarkoittaa merkityssisältöä paremmin suomen kielen sanaa *intiimi* vastaavaksi. Väittämästä *Minulla on läheisiä ihmissuhteita, jotka antavat minulle henkistä turvallisuuden tunnetta* poistimme viittoman HENKINEN, jolloin jäljelle jäivät viittomat TURVA TUNNE. Tämä vastaa mielestämme merkitykseltään suomenkielistä lausetta. Väittämässä *En tunne ketään, joka enää tarvitsisi huolenpitoani* vaihdimme aikaisemmin käyttämämme viittoman VIELÄ viittomaan NYKYÄÄN, sillä näin käännöksen ja suomenkielisen lauseen merkitykset vastasivat toisiaan paremmin.

Olimme aikaisemmin viitanneet muihin ihmisiin pelkällä osoituksella. Muutimme viittaukset kuitenkin muotoon IHMINEN TYYPPI, sillä näin käy paremmin ilmi, että tarkoitetaan tietyn tyyppistä ihmistä. Ilmaisuu on myös helpommin nähtävissä, mikä on parempi kohderyhmää ajatellen. Väittämissä, joissa viitataan ihmisiin monikossa, säilytimme monikolliset osoitukset, sillä useiden TYYPPI-viittomien tekeminen olisi visuaalisesti sekavaa eikä suomenkielisissä lauseissa ole määritelty, moneenko ihmiseen viitataan. Ilmaisut *minulla ei ole ketään* tai *en tunne ketään* olimme aikaisemmin kääntäneet muotoon SELAINEN IHMINEN EI-OLE. Muutimme sen kuitenkin jo aikaisemmin harkitsemaamme muotoon EI-TUNTEA EI-KETÄÄN, sillä ensin mainittu ratkaisu jäi lauseessa irralliseksi. Esimerkiksi väittäjä *Minulla ei ole ketään, joka todella tarvitsisi apuani* kääntyi lopulta muotoon IHMINEN TYYPPI-4 KUKA OMA-2 APU TARVITA os-4/ SINÄ-2 EI-TUNTEA-4 EI-KETÄÄN//.

7.3 Kotihoidon RAI:n käännöksen viimeistely

Kotihoidon RAI:sta saamamme palautteen perusteella teimme muutamia muutoksia. Koska suomenkielisen lomakkeen rakenne on niin monitahoinen, selkeytimme osiosta toiseen vaihtumista lisäämällä osioiden väliin viittoman, joka kuvaa jonkin asian taakse jättämistä ja eteenpäin siirtymistä. Selkeytimme käännöstä myös parantamalla viittomisen rytmitystä.

Poistimme ylimääräisiltä tuntuvia viittomia, jotka olivat käänöksessä siksi, että olimme noudattaneet lähtötekstin kieltä liian tarkasti. Näin käännöksestä tuli viittomakielisempi. Viittomatasolla teimme muutoksia käsimuotoihin ja korvasimme viittomia toisilla viittomakielisemmillä ja paremmin asiayhteyteen sopivilla viittomilla. Kohdassa *äänen laatu sopeutettava asiakkaan mukaan* korvasimme sopeuttamista ilmaisevan aikaisemmin käytetyn viittoman SOVELTAA viittomalla MUUTTAA, sillä se kuvaa selkeämmin äänen konkreettista muuttamista. Esimerkiksi kohdassa *vaikeuksia löytää sanoja tai viedä ajatukset loppuun, vaatii tavallisesti johdattelua*, olimme aikaisemmin kääntäneet sanan *johdatella* viittomiksi TUKEA KANNUSTAA. Vaihdoimme viittoman TUKEA viittomaan JOHDATTAA, sillä sen merkitys on lähempänä suomenkielisen sanan merkitystä. Viittoman VALO korvasimme viittomalla VAALEA kohdissa, joissa suomenkielen sana *valo* tarkoittaa lomakkeessa yleistä valaistusta, sillä viittoman VALO voi ymmärtää tarkoittavan lamppua. Ilmaisun *sädekehä* olimme aikaisemmin viittoneet käsimuodolla /c/ rengasmaisesti viittoman VALO ympärille. Vaihdoimme aikaisemman käsimuodon /c/ tilalle käsimuodon /5/ ja lisäsimme sormiin värisevän liikkeen. (Liite 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä.)

Kohdassa *Kommunikaatiokyvyn (ymmärretyksi tuleminen, ymmärtäminen) huononeminen verrattuna tilanteeseen 90 vuorokautta sitten (tai viimeisen arvioinnin jälkeen, jos siitä on vähemmän kuin 90 vuorokautta* ilmaisimme aikaisemmin aikajaksoa *90 vuorokautta sitten* nojaamalla kehoa taaksepäin. Korvasimme kehon liikkeen vasempaan käsivarteen tehtävällä viittomalla ENNEN. Ilmaisun *asiakas näyttää seuraavan katseellaan esineitä* olimme kääntäneet muotoon JOS TAVARA LIIKE tavarankäynnin kuvaava klassifikaattori /S/ tekee mut-

kaisen liikkeen NÄYTTÄÄ SILTÄ os-4 seurata katseellaan//. Vaihdoin klassifikaattorin /S/ tilalle klassifikaattorin /5/ sillä se kuvaa paremmin konkreettista esinettä (Liite 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä). Lisäksi muutimme liikkeen suoraksi, sillä se kuvaa paremmin esineiden tavantomaista liikkumista, ja liian monimutkainen liike näytti videolla epäselvältä.

Kohdassa *näkee sädekehän tai renkaita valon ympärillä*, ”*verhot*” *silmien edessä tai valon välkähdyksiä* kerroimme käännöksessämme näön häiriöt ensin samassa järjestyksessä kuin suomenkielisessä lomakkeessa. Muutimme rakennetta siirtämällä käsitteen *valon välkähdyksiä* käsitteiden *sädekehän tai renkaita valon ympärillä* jälkeen. Kun kaikki valoon liittyvät häiriöt kerrotaan peräkkäin, ne linkittyvät toisiinsa paremmin ja rakenteesta tulee viittomakielisempi.

Näön häiriöitä koskevat ilmaukset olivat haastavia kääntää epämääräisyytensä vuoksi, joten ehdotuksesta kävimme kysymässä niille tarkennusta optikolta. Hän kuvaili ”verhojen” olevan ikään kuin lepattavat purjeet silmien edessä ja valon välkähdysten olevan kuin pientä salamointia silmissä. (Kari Ukkonen, henkilökohtainen tiedonanto 22.4.2014). Saamamme lisätiedon pohjalta muutimme käännöksiä jonkin verran. Poistimme ilmaisusta ”*verhot*” *silmien edessä* paikallaan pysyvien verhojen kuvailun silmien eteen ja korvasimme sen sivuilta silmien eteen käsimuodolla /B/ tehtävällä liikkeellä. Näin käännös kuvaa paremmin lepattavia verhoja. *Valon välkähdykset* olimme aiemmin viittoneet lamppujen välkkymistä muistuttavasti. Muutimme välähdykset kuvailtaviksi käsimuodolla /5/ silmien edessä tehtävällä sormien voimakkailla nytkähdyksillä siristäen samalla silmiä. (Liite 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä.)

7.4 Käännösten videointi

Opinnäytetyömme lopputuote on DVD, jolle viittomakieliset käännökset toimintakykytutkimuksesta on kuvattu. Videoiminen on helpoin ja tarkoin tapa merkitä viittomakieltä muistiin. Myös Suomen Kuurosokeat ry toivoi lopputuotteeksi videoi-

tua tallennetta. DVD on tarkoitettu Suomen Kuurosokeat ry:lle käytettäväksi toimintakyvyn testaustilanteisiin.

Videoimme käännökset Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkausstudiossa. Päätimme, että jokainen meistä viitto yhden käännöksen, sillä halusimme kaikki päästä kokemaan, millaista on viittoa aidossa kuvaustilanteessa. Kuvauksia varten kiinnitimme huomiota vaatetukseen. Videolla tulkin vaatetuksen tulee olla väriltään tasainen ja mielellään tumma, jotta kädet erottuvat viittojan vartalosta (Suvanto 2005, 13). Valitsimme siis tummat ja yksiväriset paidat. Käännösten ensimmäisen videoidun version pohjalta meille suositeltiin korkeakauluksista paitaa, jotta myös ylävartalolla tuotetut viittomat näkyvät paidan ja käsien välisen kontrastin avulla selkeästi. Videon taustan väriin ja valaistukseen tulee myös kiinnittää huomiota (Honkanen, Isomaa & Ranki 2013, 44). Valitsimme taustaväriksi tummansinisen, sillä se sopi hyvin kaikkien vaatetukseen.

Viittomisen tulee videolla olla rauhallista ja selkeää. Myös oikea viittomisrytmi parantaa ymmärrettävyyttä. Kuvaustilanteessa käännösten tarkka muistaminen on hankalaa. Helpoin ratkaisu tähän oli, että jokaiselle viittojalle luettiin glossit ääneen, mikä toimi hyvin.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tekemisestä on ollut meille hyötyä ammatillisen kasvun kannalta. Tutustuminen eri käännosteorioihin antoi meille kääntämisestä hyödyllistä tietoa, jota voimme hyödyntää tulevassa ammatissamme tulkkeina. Työelämässä vastaantulevat tulkkauksilanteet saattavat sisältää myös lomakkeiden tulkkausta. On hyödyllistä, että tiedämme ennakkoon, mitkä ovat tärkeimpiä huomioon otettavia seikkoja virallisia lomakkeita tulkattaessa. Kääntäminen myös syvensi ymmärrystämme viittomakielen rakenteesta. Aloimme hahmottaa paremmin, kuinka loogista viittomakielen visuaalisuus on, ja miten vaivatonta ilmaisu sen kautta voi olla.

Saavutimme opinnäytetyölle asettamamme tavoitteet. Saimme käännökset valmiiksi aikataulussa ja löysimme hyödyllistä kirjallisuutta mittarien kääntämisestä. Teimme yhteistyötä Aktiivinen seniori -projektin kanssa ja pääsimme tutustumaan asiakaskuntaan. Yhteistyö sujui hyvin molempien ohjaajien kanssa.

Käännösprosessi sujui mukavasti ja eteni järjestelmällisesti. Olisimme kuitenkin tarvinneet enemmän aikaa, jotta olisimme pystyneet tarkemmin noudattamaan mittarien kääntämiselle suositeltuja hyvän käännösprosessin vaiheita. Olisi mielenkiintoista ja hyödyllistä nähdä, kuinka suositeltujen vaiheiden tarkka noudattaminen vaikuttaisi niin käännösprosessiin kuin lopullisen käännöksen laatuun. Opimme, että hyvän käännöksen tekeminen vaatii aikaa. Huomasimme, että lopputuloksen laadun kannalta on hyvä, jos käännösprosessi sisältää monta tarkastusvaihetta. Vaiheiden aikana käännökset muokkautuvat paremmiksi kriittisen arvioinnin perusteella.

Tampereen testaustilanne ei toteutunut aivan haluamallamme tavalla, mikä johtui ajankäytöllisistä syistä. Parhaan palautteen olisimme saaneet, jos testattavat olisivat täyttäneet lomakkeet pelkän viittomakielisen käännöksen pohjalta. Nyt testattavat sekä katsoivat käännökset että lukivat suomenkieliset lomakkeet. Aika testaustilanteessa oli rajallinen, joten lomakkeet oli pakko antaa testattaville itselleen täytettäväksi. Ohjeistimme heidät olemaan lukematta suomenkielistä

tekstiä, mutta näin ei tapahtunut. Testaustilanteen toteutuminen haluamallamme tavalla olisi vaatinut enemmän aikaa testaustilanteessa ja suunnittelua yhdessä toimintakykypäivän suunnittelijoiden kanssa.

Koska suomenkieliset lomakkeet tulevat olemaan käytössä samanaikaisesti viittomakielisten käännösten kanssa, mukailimme käännöksissämme vahvasti suomenkielisen lomakkeen sisältöä ja muotoa, vaikka pyrimmekin mahdollisimman kohdekielen mukaiseen käännökseen. Alkuperäisen tekstin ja käännöksen ollessa käytössä yhtä aikaa muotojen vastaavuus helpottaa ymmärrettävyyttä. Saamamme palautteen perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että toimivin käännös saataisiin irtautumalla mahdollisimman paljon lähtötekstistä. Tässä tapauksessa vastaavuus alkuperäisen lomakkeen muodon kanssa ei olisi enää mahdollinen. Tilannetta helpottaisi, jos viittomakielisen käännöksen kanssa käytössä olisi alkuperäisen suomenkielisen lomakkeen sijaan erikseen viittomakielistä käännöstä varten tehty vastauslomake.

Käännöstemme testausvaihe toi esiin tärkeää tietoa toimintakykymittarien toimivuudesta, kun kohderyhmänä ovat ikääntyneet viittomakieliset kuurot. Ohjaajallemme oli aavistus, että kyselylomakkeiden kielteisessä muodossa olevat kysymykset saattavat olla viittomakieliselle kohderyhmälle haasteellisia ymmärtää. Testaustilanteen havainnoinnin perusteella tämä saattaa pitää paikkansa. Tieto on hyödyksi tulevaisuudessa, kun päätetään, millaisia mittareita tällaiselle kohderyhmälle kannattaa käyttää. Jos esimerkiksi käyttöön haluttavan mittarin kysymysten muodot havaitaan toimimattomiksi ja niitä halutaan muuttaa, myös lomakkeen pisteytys täytyy todennäköisesti muuttaa. Myös tässä tapauksessa erillinen vastauslomake olisi tarpeellinen.

Oletimme, että hyvän mittarikäännöksen on oltava muodoltaan mahdollisimman vastaava alkuperäisen lomakkeen kanssa. Käännösprosessin aikana huomasimme kuitenkin, että muodon säilyttämisen sijaan on tärkeämpää välittää oikea asiasisältö ja saada käännöksestä toimiva sekä kohdekielisesti että -kulttuurillisesti. Valmiisiin käännöksiin olemme tyytyväisiä. Tiedostamme, että käännöksissä on todennäköisesti puutteita, eikä tavoitteenamme ollutkaan tehdä virallisia tai vakiintuneeseen käyttöön tarkoitettuja käännöksiä. Käännökset

ovat myös tärkeä osa ammatillista kasvuamme. Käännösten lopullista hyötyä emme tiedä ennen kuin niitä päästään testaamaan laajemmin. Toivomme, että käännökset ovat hyödyllisiä ja päätyvät käyttöön. Vaikka ne eivät toimisi sellaisenaan toivomme, että ne voisivat toimia lähtökohtana virallisille tai vakiintuneille käännöksille.

Jatkotutkimusaiheiksi ehdotamme esimerkiksi tutkimusta siitä, ovatko käännökset käytössä tai toimineet kimmokkeena virallisten tai vakiinnutettaviksi tarkoitettujen käännösten tekemiselle. Muita jatkotutkimusaiheita voisivat olla myös käännöstemme toimivuuden testaus taktiilia viittomakieltä käyttävällä asiakasryhmällä, käännöstemme muokkaaminen suomenruotsalaiselle viittomakielelle tai mittarien kääntäminen viitotulle puheelle, jolloin käännöksiämme voisi käyttää tukena viittomavalintoja tehtäessä.

LÄHTEET

- Bassnett, Susan 1991. Teoksesta toiseen: johdatus kirjallisuuden kääntämiseen. Tampere: Vastapaino, 22.
- de Vet, Henrica C. W.; Terwee, Caroline B.; Mokkink, Lidwine B. & Knol, Dirk L. 2011. Measurement in Medicine: A Practical Guide. (Practical Guides to Biostatistics and Epidemiology). Cambridge: Cambridge University Press, 181–184.
- Hannula, Heidi; Kirjavainen Marja; Pekanheimo, Eeva 2003. Viittomakielinen käännös H. C. Andersenin sadusta Pieni merenneito. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turun toimipaikka. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö, 10, 13.
- Honkanen, Tytti; Isomaa, Salla; Ranki, Emmi 2013. Ruudun takaa – lastenohjelman tulkkauksen prosessi ja viitottu AV-tulkkauksen. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turun toimipaikka. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö, 44.
- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 66–83.
- Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käsitteet haltuun. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 17–25.
- Ikola, Osmo 2000. Pieni nyky-suomen opas. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 141.
- Ingo, Rune 1990. Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen. Helsinki: WSOY, 18, 62–64.
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina 2005. Kuntoutuksen perusteet. 1.–2.painos. Helsinki: WSOY, 95.
- Kovanen, Merja 2013. Kuurojen ja kuurosokeiden toimintakyvyn erityispiirteitä. Kuurojen Lehti 118 (5), 14.

- Kovanen, Merja 2014a. Projektivastaava, Aktiivinen seniori -projekti. Suomen Kuurosokeat ry. Tampere. Sähköposti 28.1. Vastaanottaja Tuija Seikkula.
- Kovanen, Merja 2014b. Projektivastaava, Aktiivinen seniori -projekti. Suomen Kuurosokeat ry. Tampere. Sähköposti 24.3. Vastaanottaja Tuija Seikkula.
- Kovanen, Merja 2014c. Projektivastaava, Aktiivinen seniori -projekti. Suomen Kuurosokeat ry. Tampere. Sähköposti 1.4. Vastaanottaja Tuija Seikkula.
- Kuurojen Liitto ry i.a. Viittomakieliset. Viitattu 4.3.2014. <http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakieliset/>.
- Lahti, Mari & Wallenius, Kristiina 2007. Viittomakielinen käännös Paavo-projektin ikäihmisten itsearviointimenetelmälomakkeesta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Turun toimipaikka. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö, 7, 23.
- Laine, Jenni 2006a. Tulkkauksen tutkimus viittomakielentulkin työn kehittäjänä. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 143–162.
- Laine, Jenni 2006b. Tulkkaus kahden modaliteetin ja kahden vieraan kielen välillä. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 228–246.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 3.4.1987. Viitattu 20.2.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vammaisuuden%20perusteella>.
- Leinonen, Kai 2014. Toiminnanjohtaja, Suomen Kuurosokeat ry. Perehdytysmateriaali. PowerPoint-esitys 3.3.2014.
- Malm, Anja (toim.) 2000. Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.
- Menetelmäopetuksen tietovaranto 2013 Mittaaminen. Viitattu 19.3.2014. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/mittaaminen.html>.

- Ojala, Matti 2003. Toimintaedellytystieto ja sen hyödyntäminen. Käsitteet, termit, luokitukset ja tietämyksen hallinta. Raportteja 272. Helsinki: Stakes.
- Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J.1986. Mitä kääntäminen on. Helsinki: Gaudeamus.
- Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. 2. Painos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 26–63.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006a. Suomalaisen viittomakielen kääntäminen ja käännösteoriat. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 108–120.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006b. Tavoitteena toimivat tulkkauskäytännöt. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 163–179.
- Savolainen, Leena 2000a. Viittoman rakenne. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 168–188.
- Savolainen, Leena 2000b. Viittomakielten erilaiset muistiinmerkitsemistavat. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 189–200.
- Streiner, David L. & Norman, Geoffrey R. 2008. Health Measurement Scales: A practical guide to their development and use. Oxford: Oxford University Press.
- Suomen Kuurosokeat ry 2013a. Kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten järjestö. Viitattu 2.2.2014. <http://kuurosokeat.fi/index.php>.
- Suomen Kuurosokeat ry 2013b. Suomen Kuurosokeat ry . Viitattu 2.2.2014. <http://kuurosokeat.fi/jarjesto/index.php>.
- Suomen Kuurosokeat ry 2013c. Visio, missio ja arvot. Viitattu 2.2.2014. <http://kuurosokeat.fi/arvot/index.php>.

- Suomen Kuurosokeat ry 2013d. Aktiivinen seniori -projekti (AKSE). Viitattu 5.2.2014. <http://www.kuurosokeat.fi/projektit/index.php>.
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2009 Laillisesti pätevien käännösten laatimisohteet. Viitattu 19.3.2014. <http://www.sktl.fi/@Bin/55747/Laillisesti+p%C3%A4tevien+k%C3%A4nn%C3%A4nn%C3%B6sten+laatimisohteet.pdf>.
- Suvanto, Maria 2005. Etätulkkauksen ja mobiilitulkkauksen vertailua. Diakoniamattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opin- näytetyö, 13.
- TOIMIA 2012. Lähtökohdat. Viitattu 7.2.2014. <http://toimia.fi/backgr.html>.
- TOIMIA 2013. Toiminta. Viitattu 15.2.2014. <http://toimia.fi/toiminta.html>.
- TOIMIA-tietokanta 2010. ABC-asteikko: toiminnallisen tasapinon varmuus. Viitattu 15.2.2014. <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/45/>.
- TOIMIA-tietokanta 2011. Social Provision Scale Pisteytysohje. Viitattu 10.2.2014. http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/mittariversio/2011/10/26/SPS_pisteytysohje_TOIMIA.pdf.
- TOIMIA-tietokanta 2012. Social Provision Scale. Viitattu 15.2.2014. <http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/46/>.
- Ukkonen, Kari. Optikko. Optikko Ukkonen. Turku. Henkilökohtainen tiedonanto 22.4.2014.
- Vammaispalvelujen käsikirja 2013. Tulkkaus kuulo- ja kuulonäkövammaisille. Viitattu 25.2.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/kommunikointi/tulkkaus-kuulo-ja-kuulonakovammaisille/>.
- Vammaispalvelujen käsikirja i.a. Toimintakyvyn arviointi. Viitattu 15.2.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/tyovalineitat/arviointimenetelmia/toimintakyvyn-arviointi/>.
- Vehkalahti, Kimmo 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännös- teoriaan. Helsinki: Finn Lectura, 70, 99.
- WHO 2002. Cross-population comparability of evidence for health policy. Viitattu 20.2.2014. <http://www.who.int/healthinfo/paper46.pdf>.

LIITE 1. ABC-asteikko: Toiminnallisen tasapainon varmuus -lomake

ABC-ASTEIKKO

Toiminnallisen tasapainon varmuus

Nimi: _____

Valitkaa asteikolta 0–100 % se lukema, joka parhaiten kuvaa varmuuttanne siitä, että säilytätte tasapainonne ettekä horjahda erilaisia toimintoja suorittaessanne. Jos ette nykyisin tee jotain mainituista toiminnoista, valitkaa lukema sen mukaan, mikä on mielikuvanne tasapainonne varmuudesta, jos Teidän pitäisi tehdä kyseinen toiminto. Jos käytätte normaalisti jotain kävelyn apuvälinettä toiminnossa tai teette sen toisen henkilön avustamana, arvioikaa suorituksenne ottaen tämä tuki huomioon.

VALITKAA ASTEIKOLTA SE LUKEMA, JOKA PARHAITEN KUVAA TASAPAINONNE VARMUUTTA JOKAISessa SEURAAVISTA TOIMINNOISTA:

	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100 %	
	Täysin epävarma										Täysin varma	
	Kuinka varma olette, että säilytätte tasapainonne ettekä horjahda, kun...											Suoritustanne kuvaava luku
1.	kävelette sisätiloissa?											
2.	nousette tai laskeudutte portaita?											
3.	kumarrutte poimimaan tohvelin lattialta?											
4.	kurkotatte ottamaan pienen tölkin silmienne korkeudella olevalta hyllyltä?											
5.	seisotte varpaillanne kurkottaen ottamaan jotain päanne yläpuolelta?											
6.	seisotte tuolilla kurkottaen ottamaan jotain?											
7.	lakaisette lattiaa?											
8.	kävelette sisältä ulos talon eteen pysäköidyn auton luo?											
9.	menette autoon tai nousette sieltä?											
10.	kävelette pysäköintialueen poikki kauppakeskukseen?											
11.	kävelette luiskaa pitkin ylös tai alas?											
12.	kävelette ruuhkaisessa kauppakeskuksessa, jossa ihmiset kulkevat ohitsenne vauhdikkaasti?											
13.	ihmiset vahingossa tönäisevät Teitä kulkiessanne kauppakeskuksessa?											
14.	astutte liukuportaisiin tai pois niistä pitäen kiinni kaiteesta?											
15.	astutte liukuportaisiin tai pois niistä, kun Teillä on kantamuksia ettekä voi pitää kiinni kaiteesta?											
16.	kävelette jäisellä jalkakäytävällä?											

Lähde: Powell, LE and Myers AM. The Activities-specific Balance Confidence (ABC) Scale. J Gerontol Med Sci 1995; 50(1):M28–34

TOIMIAN käännös 14.10.2010. Työryhmä: Katri Kleemola, Satu Pajala, Jaana Paltamaa, Päivi Sainio, Sanna Sihvonen, Monica Sonck ja Mariitta Vaara

LIITE 2. Social Provision Scale -lomake

IHMISUHTEET, SOSIAALINEN TUKI, SOSIAALINEN YHTEISYYS**Social Provision Scale (SPS)**

Seuraavassa esitetään joukko kysymyksiä, jotka koskevat tämänhetkisiä ihmissuhteitasi. Tässä keskitytään siis nykyisiin suhteisiin ystävien, muiden perheenjäsenten, työtovereiden, naapureiden jne. kanssa. Haluamme tietää missä määrin olet samaa mieltä tai eri mieltä esitettyjen väittämien kanssa. Jos esimerkiksi jokin näistä väittämistä kuvaa nykyisiä ihmissuhteitasi erittäin hyvin, ympyröi asteikolta numero 4 "täysin samaa mieltä". Jos taas väittämä selvästi ei kuvaa nykyisiä suhteitasi, ympyröi numero 1 "täysin eri mieltä".

Asteikko: Täysin eri mieltä = 1, eri mieltä = 2, samaa mieltä = 3, täysin samaa mieltä = 4

1. Tunnen ihmisiä, joilta tiedän saavani apua silloin, kun sitä todella tarvitsen.	1	2	3	4
2. Minulla ei ole lainkaan läheisiä ihmissuhteita.	1	2	3	4
3. Minulla ei ole ketään, keneltä voisi kysyä neuvoa ja opastusta vaikeina aikoina.	1	2	3	4
4. On ihmisiä, jotka kääntyvät puoleeni tarvitessaan apua.	1	2	3	4
5. Tunnen ihmisiä, jotka pitävät samoista vapaa-ajan harrastuksista kuin minä.	1	2	3	4
6. Ihmiset eivät pidä minua täysin pätevänä.	1	2	3	4
7. Tunnen olevani henkilökohtaisesti vastuussa jonkun toisen ihmisen hyvinvoinnista.	1	2	3	4
8. Tunnen kuuluvani ryhmään, jolla on samat mielipiteet ja uskomukset kuin minulla.	1	2	3	4
9. Mielestäni ihmiset eivät kunnioita taitojani ja kykyjäni.	1	2	3	4
10. Jos jokin menisi pieleen, kukaan ei tulisi avukseni.	1	2	3	4
11. Minulla on läheisiä ihmissuhteita, jotka antavat minulle henkistä turvallisuuden tunnetta.	1	2	3	4
12. Voin keskustella elämäni liittyvistä tärkeistä päätöksistä jonkun toisen kanssa.	1	2	3	4
13. Minulla on ihmissuhteita, joissa pätevyyttäni ja taitojani arvostetaan.	1	2	3	4
14. En tunne ketään, joka olisi kiinnostunut samoista asioista kuin minä.	1	2	3	4
15. Minulla ei ole ketään, joka todella tarvitsisi apuani.	1	2	3	4
16. Tunnen luotettavan henkilön, jonka puoleen voisin kääntyä, jos minulla olisi ongelmia.	1	2	3	4
17. Minulla on erittäin lämmin ja läheinen suhde ainakin yhden ihmisen kanssa.	1	2	3	4
18. En tunne ketään, kenen puoleen kääntyä, jos tarvitsen apua.	1	2	3	4
19. En tunne ketään, jonka kanssa minun on helppo puhua ongelmistani.	1	2	3	4
20. On ihmisiä, jotka ihaillevat kykyjäni ja taitojani.	1	2	3	4
21. Minulla ei ole todella intiimiä suhdetta kenenkään kanssa.	1	2	3	4
22. En tunne ketään, joka pitää samoista asioista kuin minä.	1	2	3	4
23. Tunnen ihmisiä, joiden puoleen voin kääntyä hätätilanteessa.	1	2	3	4
24. En tunne ketään, joka enää tarvitsisi huolenpitoani.	1	2	3	4

Lähde: Cutrona CE, Russel DW. The provisions of social relationships and adaptation to stress. *Advances in Personal Relationships*. 1987;1:37-67.

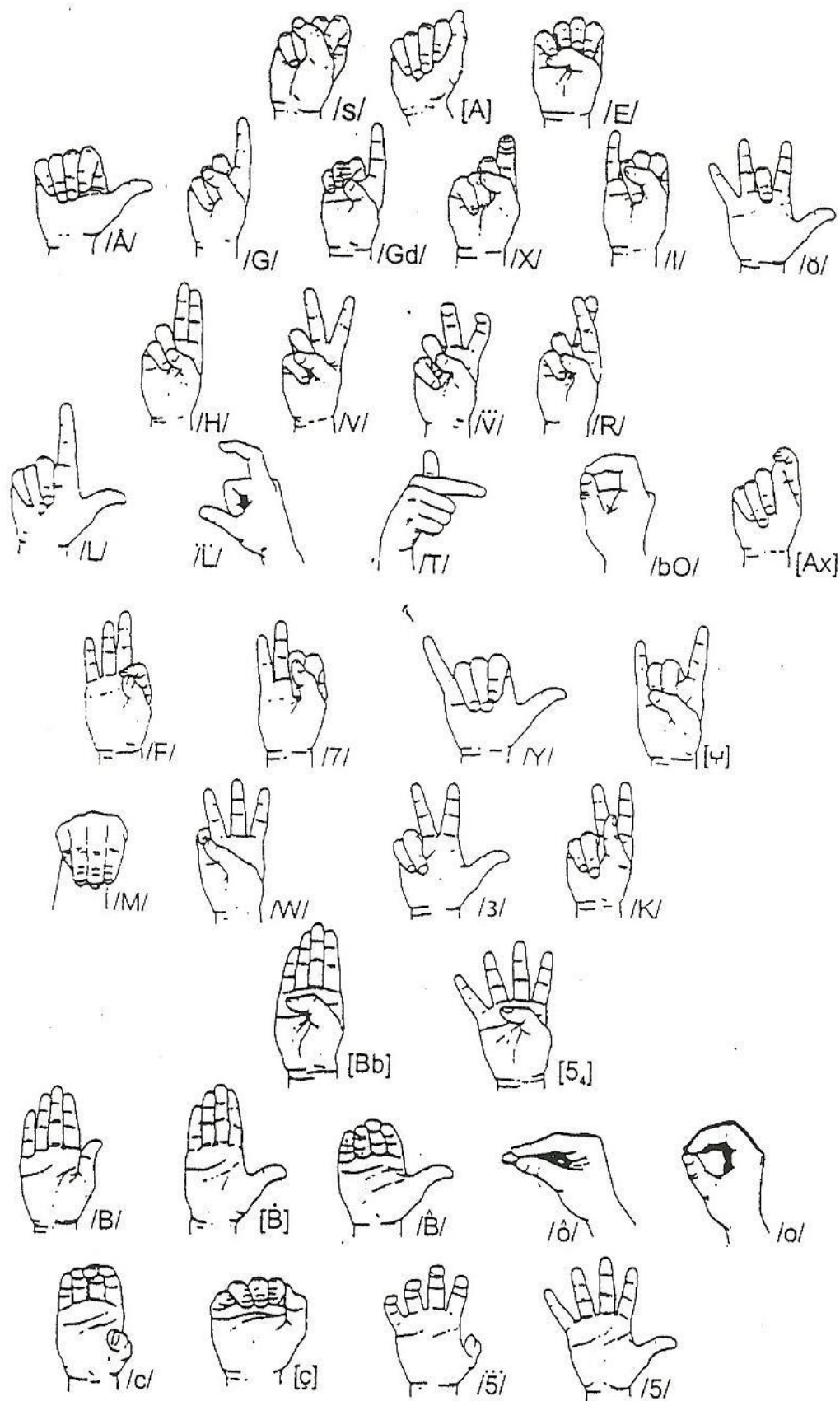
Suomennoksen on laatinut kaksikielinen virallinen kielenkääntäjä Ikivihreät -projektiin 1980-luvun lopulla.

LIITE 3. Kotihoidon RAI (osat C ja D) -lomake

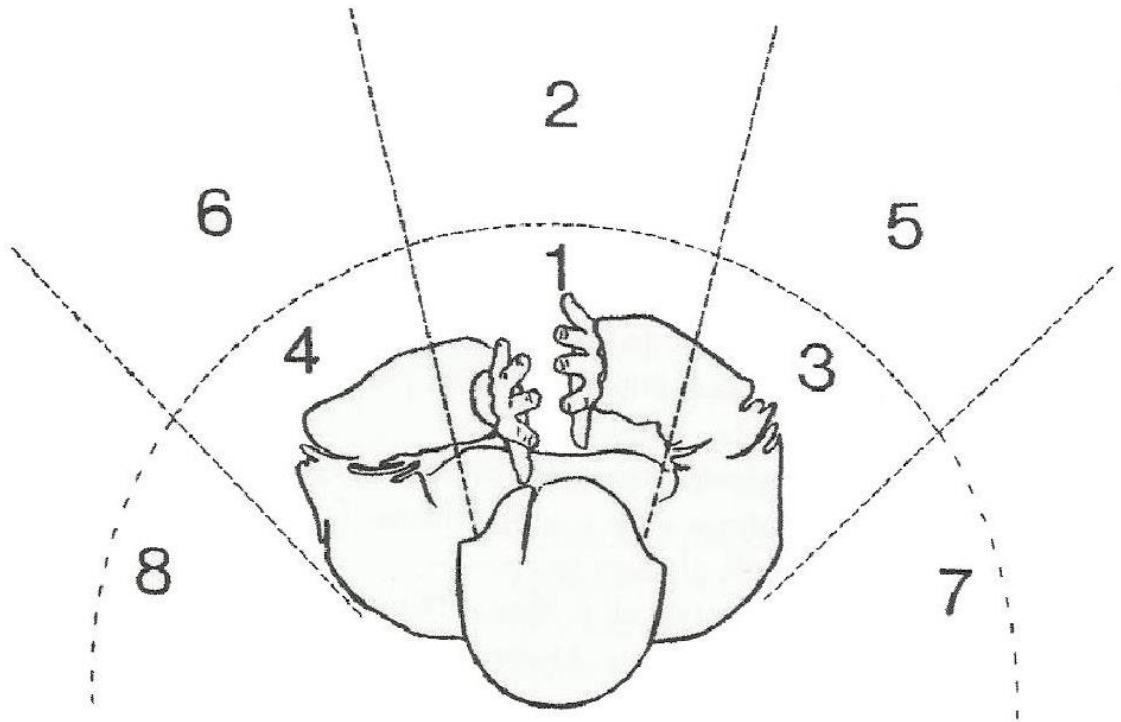
OSA C. KOMMUNIKAATIO/KUULO		
1.	KUULO	(kuulolaitteen kanssa, jos käytössä) 0. RIITTÄVÄ KUULO - kuulee normaalia puhetta, TV:tä, puhelimesta kuuluvaa puhetta, ovikellon 1. LIEVIÄ VAIKEUKSIA - muualla kuin hiljaisessa ympäristössä 2. KUULEE VAIN ERITYISTILANTEISSA - puhuttava selkeästi, äänen laatu sopeutettava asiakkaan mukaan 3. HUOMATTAVASTI HEIKENTYNYT KUULO - kuulosta ei ole hyötyä <input type="checkbox"/>
2.	YMMÄRRETYKSI TULEMINEN (ilmaisu)	(Tiedon välittyminen - millä tahansa menetelmällä) 0. TULEE YMMÄRRETYKSI - ilmaisee asiat vaikeuksista 1. TULEE YMMÄRRETYKSI YLEENSÄ - vaikeuksia löytää sanoja tai viedä ajatukset loppuun MUTTA saadessaan riittävästi aikaa, vaatii vähän tai ei lainkaan johdattelua 2. TULEE YMMÄRRETYKSI USEIMMITEN - vaikeuksia löytää sanoja tai viedä ajatukset loppuun, vaatii tavallisesti johdattelua 3. TULEE YMMÄRRETYKSI TOISINAAN - kykenee esittämään vain yksinkertaisia pyyntöjä 4. TULEE YMMÄRRETYKSI HARVOIN / EI KOSKAAN <input type="checkbox"/>
3.	KYKY YMMÄRTÄÄ MUTTA (Käsityskyky)	(Ymmärtää sanallisesti välitettyä tietoa - millä tahansa tavalla) 0. YMMÄRTÄÄ - ymmärtää selvästi 1. YMMÄRTÄÄ YLEENSÄ - viestin jokin osa/tarkoitus voi jäädä ymmärtämättä MUTTA ymmärtää enemmän keskustelusta ilman tai vähän johdatellen 2. YMMÄRTÄÄ USEIMMITEN - viestin jokin osa/tarkoitus voi jäädä ymmärtämättä MUTTA johdatellen voi useimmiten ymmärtää keskustelun 3. YMMÄRTÄÄ TOISINAAN - reagoi tarkoituksenmukaisesti yksinkertaiseen, suoraan viestintään 4. YMMÄRTÄÄ HARVOIN / EI KOSKAAN <input type="checkbox"/>
4.	KOMMUNIKAATIOKYVYN HUONONEMINEN	Kommunikaatiokyvyn (ymmärretyksi tuleminen, ymmärtäminen) huononeminen verrattuna tilanteeseen 90 vuorokautta sitten (tai viimeisen arvioinnin jälkeen, jos siitä on vähemmän kuin 90 vuorokautta) 0. Ei 1. Kyllä <input type="checkbox"/>
OSA D. NÄKÖ		
1.	NÄKÖKYKY	(Näkökyky riittävässä valaistuksessa ja omin lasein, jos ne ovat käytössä) 0. RIITTÄVÄ - näkee yksityiskohdat - tavallinen sanomalehti- tai kirjateksti mukaan lukien 1. HEIKENTYNYT - näkee isoa tekstiä, ei tavallista sanomalehden/ kirjan tekstiä 2. HEIKENTYNYT KOHTALAISESTI - rajoittunut näkö, ei näe lehtiotsakkeita, mutta tunnistaa esineitä 3. HEIKENTYNYT HUOMATTAVASTI - esineiden tunnistaminen on kyseenalaista, mutta asiakas näyttää seuraavan katseellaan esineitä 4. HEIKENTYNYT VAIKEASTI - sokea tai näkee vain valoa, värejä tai muotoja, eikä näytä seuraavan katseellaan esineitä <input type="checkbox"/>
2.	NÄKÖÖN LIITTYVÄT VAIKEUDET/ RAJOITUKSET	Näkee sädekehän tai renkaita valon ympärillä, "verhot" silmien edessä tai valon välkähdyksiä 0. Ei 1. Kyllä <input type="checkbox"/>
3.	NÄÖN HUONONEMINEN	Näön huononeminen verrattuna tilanteeseen 90 vuorokautta siten (tai viimeisen arvioinnin jälkeen, jos siitä on vähemmän kuin 90 vuorokautta) 0. Ei 1. Kyllä <input type="checkbox"/>

LIITE 4. DVD: Kolmen toimintakykymittarin viittomakieliset käännökset

LIITE 5. Käsimuotojen merkitseminen suomalaisessa viittomakielessä



LIITE 6. Viittomatilan alueet



Rissanen (1985).